

**Korteriüürija kohtulik kaitse naabri raadio
müra vastu¹.**

V. Kaznelson.

Un act dont l'effet ne peut être que de nuire à l'autrui, sans intérêt appréciable et légitime pour celui qui l'accomplit, ne peut jamais constituer un exercice licite d'un droit². (Saleil. Täiendusprojekt Code Civ. art. 6 juurde.)

Avastuste ja leiutuste alal elame läbi tormi ja tungi ajastut. Raadio ja õhusõit on meie elu tavalistest rööbastest välja viinud. On tekkinud senitundmatuid õigussuhteid ja kollisioone viimaste alal. Tsivilistika alal seadusandja ei suuda kaasaegse elu kiire tempoga sammu pidada; ta ei jõua valmistada vajalisi uusi norme. Tahes-tahtmata tuleb täiesti uusi õigussuhteid mahutada vanadesse normidesse, mis osutuvad nende jaoks Prokrustese voodiks: pea on nad liiga lühikesed, pea liiga pikad. Kohtunikud satuvad seejuures väga raskesse seisukorda. Siin on kujukas näide sellest:

1937. aasta juunikuus tuli Lüdenscheidi kohtul (Saksamaal) arutada järgmist asja. Hageja asub üürikorteris maja 1. korral. Kostja elab sama maja 2. korral. Kostja pojalt on raadioaparaat, mis on seatud üles toas, mis on eraldatud köögist mitme ruumiga. Köögitudruku lõbustuseks on köögis seatud üles teine valjuhääldaja, mis on ühendatud raadioaparaadiga; ja kui raadioaparaat käima pannakse, siis astu-

¹ Samal teemal ilmus samalt autorilt artikkel „Päevalehes“ 3. veebr. 1938. Käesolev artikkel ei ole ajalehe artikli ümbertõötus, ta on kirjutatud uuesti ja täiesti sõltumatult eelmisest artiklist.

² Tegu, mille tagajärjeks võib olla ainult ligimesele kahju tekitamine, ilma hinnatava ja seadusliku huvita selle poolt, kes teda täide saadab, ei või ilal moodustada mõne õiguse seaduspärast teostust.

vad tegevusse mõlemad valjuhääldajad. Tunnistajate öeldislega tehti kindlaks, et raadioaparaat pandi käima sageli pärast kella 12 öösi, keerati väga valjuks, helid kahest valjuhääldajast levisid kogu majas ja elamine naaberkorterites muutus talumatuks isegi normaalsete närvidega inimestele. Hageja palus kohustada kostjat mitte segama naabrite öörahu oma raadioaparaadiga, kohtuotsuse mittetäitmise korral aga nõuda sisse kostjalt 10 Saksa marka trahvi iga mittetäitmise juhtumi eest.

Lüdenscheidi kohus rahuldab hagi. Otsuse motiivid on järgmised:

Kohus tunnustab kõigepealt, et vastutus valjuhääldajaist tekkiva müra eest ei lange mitte kostja poja, s. t. raadioaparaadi omaniku peale, vaid korteriperemehele: viimane on kohustatud hoolitsema selle eest, et isikud, kes elavad või viibivad tema korteris, ei tekitaks lubamatut kära sama maja teiste üüriliste kahjuks.

Kohus tunnustab kahtlaseks hageja tuginemise BGB §-le 823, mis paneb vastutuse sellele, „wer gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstösst“. Kohus leiab, et käesoleval juhtumil kostja rikub hageja rahulikku valdust, ja hagi kuulub rahuldamisele § 862 („wird der Besitzer durch verbotene Eigenmacht im Besitze gestört“), § 858 („wer den Besitzer ohne dessen Willen im Besitze stört“) ja § 906 („Der Eigentümer eines Grundstücks kann die Zuführung von . . . Geräusch, von einem anderen Grundstück ausgehendes, verbieten wegen wesentlicher Beeinträchtigung des Genusses“) põhjal.

Kõik need paragraafid kaitsevad valdust tema ebaseadusliku rikkumise vastu kolmandate isikute poolt, kusjuures kohtu arvates valduse rikkumise all tuleb mõista igasugust kitsendust asja rahulikus kasutamises, kitsendust, mida põhjustab mitte ainult füüsiline, vaid ka psüühiline mõjuavaldus. Nimelt niisugust asja rahuliku valduse rikkumist psüühilise mõjuavalduse teel näeb kohus käesolevas juhtumis. Raadioaparaadid ja valjuhääldajad on nüüd igapäevasteks tarbeasjadeks saanud, kuid neid kaasaegse tsivilisatsiooni saadusi ei tohi kasutada, isegi mitte oma korteris, naabrite kahjuks³.

³ Poola kõrgema kohtu otsuses nr. 155 1929. a. öeldakse: „On üldiselt teada, et raadio, mis on tehnika saavutus ja evib suurt tähendust kultuurilises arengus, on leidnud rohket kasutamist, ja seepärast raadio-vastu-

BES § 4053 *in fine* on öeldud: „Üürijat loetakse aga ainult asja pidajaks (*detentor*), mitte tema valdajaks⁴.“ Iheringi kuulus tees: „Wo kein Eigentum, da auch kein Besitz.“

See paragraaf on väga kategooriline: korteriüürija ei ole korteri valdaja ja, järelikult, ei evi õigust esitada possessoorseid hagnosisid. See paragraaf tervena põhineb selleaegsel rooma õigusel, kui üürimine üldse, ja eriti korteri üürimine, ei etendanud niisugust majanduslikku osa, mida see instituut kaas-aegses elus mängib. Teooria ja praksis on püüdnud teataval määral nõrgendada selle paragraafi kategoorilisust. Toetudes sellele, et BES § 624 ja 625 järgi seadus tunnustab kõrvuti „asja valdusega“ ka „õiguse valdust“, Erdmann leiab, et üürijale kuulub „Pachtrechtsbesitz“, s. o. isikliku nõudmise õiguse valdus, ja selle „Pachtrechtsbesitz'i“ rikkumine annab üürijale õiguse possessoorseks hagnosis, aga ainult üüritaja kui lepingu-kontrahendi vastu⁵. Professor Grimm ei ole nõus prof. Erdmanni selle arvamusega ja leiab, „et tunnustada detentorit ja eriti rentnikku õiguse valdajaks ainult oma otsese kontrahendi suhtes, tähendab peaaegu üldse ajada nurja praktikas üürniku possessoorset kaitset; tõepoolest, oma otsese kontrahendi vastu evib rentnik juba selletagi väga soodsat kaitsevahendit oma lepinguosalise hagnosis näl temale⁶.“ Professor Grimm leiab, et kuigi detentor ei ole asja juriidiline valdaja, kuid olles samal ajal õiguse valdajaks, ta võib esitada possessoorseid hagnosisid ka kolmandaile isikuile, kes tema valdust rikuvad⁷. Seepärast võiks ka korteriüürijal olla õigus niisuguse possessoorse kaitse peale. Kuid, jätkab prof. Grimm, 1889. aasta kohtureformi läbiviimisega Balti kubermangudes õigus possessoorseiks hagnosiseks õiguse valduse suhtes langes täiesti ära TKS § 29 ja 1806 põhjal.

Uusim Eesti kohtutegelus ei ole nõus nende *opiniones doctorum*'itega ja otsuses nr. 15 1920. a. Eesti Riigikohus tunnustas, et rentnik, vallates õigust rendi peale, võib seda

võtjate ülesseadmist üürikorterites ühes nende jaoks vajalikkude päraldis-tega, kokkukõlas kaasaegsete tingimuste ja vajadustega, tuleb vaadelda kui ruumi normaalset eksploatatsiooni.“

⁴ See lause on Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõus välja jätud.

⁵ Erdmann, System des Privatrechts, I k., lk. 289, märk. 6, samuti IV k., lk. 346.

⁶ D. D. Grimm, Ponjatije vladenija po Sv. M. Uzak. gub. Prib. ž. Z. M. Just. 1894. a. nr. 2, lk. 14.

⁷ Loc. cit., lk. 47.

õigust kaitseda, hoolimata prof. Erdmanni arvamusest, selle õiguse igasuguse rikkumise vastu, s. t. ka kolmandate isikute vastu, ja, hoolimata prof. Grimmi arvamusest, võib kaitseda end niisuguse hagiga ka käesoleval ajal, s. o. pärast 1889. a. kohtureformi. Selles otsuses öeldakse: „Mis asja valdusse ja selle kaitsesse puutub, siis on see küll ümberlukkamatult õige, et rentnik meie õiguse järele neid institute oma kaitseks ei saa tarvitusele võtta. Kuid asja valduse kõrval tunneb BES ka veel õigusvaldust ja selle kaitset.

Üks isik võib asja ennast vallata, kuna jälle teine isik samal ajal sama asja peale mingit õigust valdab (§ 634 BES). Et rentniku kui asja pidajat ühes sellega ka rendiõiguse valdajaks asja kohta võiks arvata ja selle suhtes temale kaitset lubada, selleks ei leidu eespool nimetatud normides mitte takistusi.“

Kuid kõik need vaidlused ja lahkarvamused „valdusõiguse“ rikkumise kohta ei või mõjuda tüli lahendamisele üüriliste vahel raadiomüra puhul, sest, esiteks, sel juhtumil ei ole vaidlust „valdusõiguse“ rikkumise kohta, vaid on ehk ainult vaidlus valduse enda rikkumise kohta, asja valduse kohta (Sachbesitz). Teiseks, rentnik või üürija kasutab kinnisvara omaniku nimel, nagu on öeldud Senati otsustes 1910. aastast nr. 563—569, ja valduse suhtes, nagu ütleb Erdmann, võib olla „üüritaja asendajaks valduses“. Njisiis käesoleval juhtumil mõlemad korteriüürijad on ühe ja sellesama peremehe asendajaiks valduses ja juba üksi sellepärast ei või evida teineteise vastu õigust possessoorseiks hagideks, sest see oleks vastuolus *compossessio plurium in solidum* võimaluse eitamisega.

Nõnda lahendatakse tüliküsimus BES-s sisalduvate valdusseaduste valjult konservatiivse tõlgendamise meetodil. Öieti-öelda need seadused erinevad ainult vähe Saksa BGB vastavaist normidest; ja kui Saksa kohus leidis võimalikuks otsustada käesolev asi rikutud valduse ennistamise seaduste järgi, siis ei näe meie põhjust, miks ei või niisamuti talitada ka Balti kohus.

Tõsi, Saksa kohus võib tugineda meie poolt korra osundatud juhendile Reichsgericht'i üldkogu otsusest, milles on öeldud: „Wohl bedarf das Gesetz um in veränderter Umwelt mit neuen Verkehrserscheinungen und

wirtschaftlichen Gebilden seinem Zweck zu genügen, einer anpassenden Auslegung. Sie gibt wenn nötig dem Worte einen anderen Sinn und Begriffsinhalt als etwa die Verfasser des Entwurfs und die ursprüngliche Rechtsanwendung damit verbunden hat⁸“

Ja Lüdenscheidi kohus, nähtavasti kokkukõlas niisuguse juhendiga, andiski Saksa possessoorseile seadusile „eine anpassende Auslegung um in veränderter Umwelt (raadio, õhusõit) — das Gesetz seinem Zwecke genüge“.

Saksa kohus võis seda teha *ratione auctoritatis* (Reichsgericht'i), mitesaksa kohtud aga võivad juhendada sama direktiiviga *auctoritate rationis*, sest Reichsgericht'i nende juhendite otstarbekohasus on vaevalt vaieldav.

Veel enne Reichsgericht'i ja sõltumatult temast prof. P o k r o v s k i oma silmapaistvas teoses „Osnovnõja problemõ Graždanskago Prava“ kirjutas (lk. 66): „On silmapilke, millal elu ja jurisprudents nõuavad kohtuniku valjut ja kõrvalekaldumatut alistumist seadusele ja tema täielikku hoidumist igasugusest seaduse hindamisest ja parandamisest vastavalt oma kujutlustele õiglusest, ja on, teiselt poolt, epohhe, millal võidutseb vastupidine tendents: kohtunikule jäetakse õigus, mitte ainult seaduse laialdaseks tõlgendamiseks, vaid ka tema parandamiseks *in concreto*.“

Elame praegu läbi epohhi, millal võidutseb ja paratamatult peab võidutsema see „vastupidine tendents“. Nagu juba mainisime selle artikli alguses, elame läbi uute, senitundmatute õigussuhete epohhi, ja kui neid tuleb tahes-tahtmatult mahutada vanade, neile sobimatute normide Prokrustese voodisse, siis ei tule mitte Prokrustese eeskujul moonutada neid õigussuhteid, vaid tuleb võimalusi mööda voodit venitada.

Nii talitas käesoleval juhtumil Saksa kohus, nii võiks talitada ka Eesti kohus.

Jah, BES § 4053 ütleb, et korteriüürija ei ole korteri valdaja, vaid detentor; aga seadus ei keela ju detentoril pöörduda possessoorse kaitse poole vahenditult, hoolimata omanikust.

Sel puhul kirjutab professor Grimm osundatud artiklis: „Asudes arutama nende arvamust, kes põhimõtteliselt ütlevad detentorile ära possessoorse kaitse, me peame nen-

⁸ L o b b e, Fünfzig Jahre Reichsgericht, lk. 258.

tima, et kogu nende argumentatsioon seisneb ühes: detentor ei ole juriidiline valdaja, ja seepärast ei või kasutada possessorset kaitset. Selle sätte esimese jao vastu me ei hakka vaidlema. Mis puutub aga siit tehtavasse järeldusse, siis võiks teda tunnistada õigeks ainult sel juhtumil, kui oleks tõendatud, et asja detentor (välja arvatud juhtumid, millede suhtes Seaduste Kogus otse vastupidist on määratud) ei või samaaegselt olla õiguse valdajaks⁹.“ Meile näib, et üüriliste vaidluses raadio kohta võib minna prof. Grimmist kaugemale ja tunnustada, et ei saa keelata ka korteriüürijale-detentorile possessorset hagi, kuigi ta õigus valdusele on väljaspool vaidlust poolkondade vahel. Niisugust üldist possessorse hagi lubamist detentorile ei saa pidada juriidiliseks ketserluseks. Läti uusim tsiviilseadustik samuti nagu BES sisaldab § 2130 selle kohta, et korteriüürija on detentor, mitte valdaja; kuid märkustes sama seadustiku § 876 juurde on öeldud, et detentoril on õigus hagiks rikutud valduse ennistamise kohta. Niisugust märkust ei ole, kahjuks, BES vastavas § 626, aga see, mis seal ei ole väljendatud *expressis verbis*, tuleb tingimata lisandada deduktiivsel teel, tingimata selleks, et mitte kaotada korteriüürijalt kohtulikku kaitset, mida ta antud juhtumil eriti vajab.

Ei või panna ette üürilisele pöörduda kaebusega teise üürilise peale majaomaniku poole, nagu soovitab prof. Erdmann. Majaomanik on erapoolik kohtunik, ta otsustab vaidluse selle üürilise kasuks, kes tema, majaomaniku, jaoks tulusam on. Tõsi, üüriline võib nõuda majaomanikult, „et ta ei lubaks teistel teda tülitada“¹⁰, kahjutasu nõudmise ähvardusel, aga niisugune ähvardus on mõjus siis, kui üürilisel on pikaajaline leping. Ometi aga puuduvad enamikul üürilistel mitte ainult pikaajalised lepingud, vaid ka lepingud üldse, ja kahjutasu nõudmise ähvarduse juhtumil majaomanik võib soovitada üürilisel korter vabastada. Kaasaegseis korterioludes see tähendab üürilisel sattuda vihma alt räästa alla.

Ei, korteriüürija peab evima õigust vahendituks hagiks naabri vastu, kes tema rahu rikub. Lätis see õigus on kindlaks määratud märkuses, Läti TS § 876 juurde, Eestis aga võib ja peab see õigus kindlaks määratama seaduse laiendava,

⁹ *Op. cit.*, lk. 44.

¹⁰ BES § 4054 ja Läti TS § 2131.

võib-olla isegi väga laiendava tõlgendamise korras TKS § 9 ja 10 suhtes. Kohus ei või ega pea arvestama tühikut seaduses, *quod legibus omissum est, non omittetur religione judicantis* (mis on seaduses minetatud, see ei pea minetatama kohtuniku veendumuses).

Aga siis tekib küsimus: kas ei saa anda korteriüürijale kohtulikku kaitset teiste normide, peale possessoorsete, alusel?

Nagu nähtub Lüdenscheidi kohtu ülalesitatud otsusest, hageja tugines BGB §-le 823 („Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Recht eines anderen widerrechtlich verletzt“) ja kohus lükkas selle toendi tagasi. Hageja oleks võinud tugineda BGB §-le 226 („Die Ausübung eines Rechtes ist unzulässig, wenn sie nur den Zweck haben, einem anderen Schaden zuzufügen“). Kuid see artikkel eeldab *animus nocendi*, mis protsessis liiga kärarikkas raadio-ülekanDES harilikult puudub, ja mida igatahes on väga raske tõendada. Tõsi, D e r n b u r g viib selle paragraafi alla oma õiguse mõistmatu kasutamise juhtumi („ein närrisches vernünftigen Zweckes entbeirendes Verhalten“)¹¹ aga isegi niisuguse parandusega BGB § 226 vaevalt on kohaldatav käesolevas asjas. Viimasele sobiks kõige enam norm, mis sarnaneks Šveitsi TS §-ga 2, ja nimelt: „Jedermann hat in der Ausübung seiner Rechte und der Erfüllung seiner Pflichten nach Treu und Glauben zu handeln. Der offenbare Missbrauch eines Rechts ist unzulässig.“ Peaaegu niisamasugune norm leidub Poola Tsiviilseadustikus § 135¹² ja on niiõelda pandud nurgakiviks ka Läti TS § 1, mis lausub:

„Õiguste kasutamine ja kohuste täitmine peab toimuma heas usus.“

Niisuguseid norme nimetatakse „kummiseiks“, ja õigusklikud juristid, nende hulgas ka Vene Ts eelnõu koostamise I komisjoni liikmed¹³ sõdivad nende vastu; kuid ei saa jätta tunnustamata, et sageli on niisugused normid väga kasulikud,

¹¹ H. D e r n b u r g, Das bürgerliche Recht, I, Halle a/S., 1902, lk. 110, märk. 2.

¹² „Kui keegi teadlikult või hooletuse läbi tekitab teisele kahju, teostades oma õigust, siis ta on kohustatud kahju tasuma, kui ta on läinud üle siseteadlikkuse piiridest või otstarbe piiridest, milleks õigus on määratud.“

¹³ Vt. Seletus ex-Vene tsiviilseadustiku eelnõu (Graždanskoje uloženiye, V k.) art. 1066 juurde.

meie tormisel ajal aga isegi hädavajalikud. BES ei ole niisugust normi, ja on, vastupidi, § 3285, milles on öeldud: „Ei loeta rikkumiseks, kui keegi kasutab temale kuuluvat õigust.“ Selle paragraafi mõtte järgi ei või jälitada õiguse kuritarvitamise eest üldse, nagu see on ette nähtud Šveitsi ja Läti TS-s, kuid mitte ainult seda: ei või jälitada ka õiguse kuritarvitamise eest eesmärgiga teisele kahju tekitada, nagu on ette nähtud BGB § 226, ja seega ehitatakse siin reeglit *malitiis non est indulgendum*, mida tunnustas isegi rooma õigus.

Ometi näib meile, et hagi raadio kuritarvitamise vastu võib rajada BES §-le 3284 (§ 3284 ja 3285 võeti muutmata kujul sisse Eesti Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõu §-desse 1327 ja 1328). Seega paragraaf räägib vastutusest „õiguse rikkumise eest, s. o. iga, juba iseendast lubamatu teo eest“. Seaduse sõnad „iga, juba iseendast lubamatu teo eest“ moodustavad meie arvates tautoloogia, sest võõra õiguse rikkumine on alati „iseendast lubamatu tegu“. Täiesti õieti ütleb Gussakovski¹⁴: „Lubamatute tegude all ei või mõista ainult niisuguseid tegusid, mis on otse keelatud seadusega karistusahvarduse all. Lubamatute tegude mõiste on palju laiem. Ta hõlmab kõiki neid tegusid ja minetusi, milledega rikutakse võõrast õigust. Niisiis võõra õiguse rikkumisega iseloomustatakse lubamatuid tegusid, mis toovad endaga kaasa kohustust tasuda tekitatud kahju eest... Kuna seadus ühesugusel määral kindlustab kõigile nende õiguste vaba ja takistamatut kasutamist ja tingimata keelab nende rikkumist, siis sellesama määra takse iga ühele kohustus kasutada oma õigust sel viisil, et tema teostamine ei kaotaks teiselt temale kuuluvaid õigusi. Seepärast säte, et oma õiguse piirides toimija ei vastuta tekitatud kahju eest (BES § 3285) ei kõrvalda sugugi nende isikute vastutavust, kes teostavad oma õigust niisugusel viisil, mis rikub teiste isikute õigusi.“

BES § 3284 ainukeseks allikaks on L 5 D. *ad legem Aquiliam*. Selles L 5 on toodud ette palju juhtumeid oma õiguse kuritarvitamisest, kuid eriti iseloomustav on viimane juhtum: Kingsepa juurde õppima antud poiss eksis milleski. Kingsepp lõi poisile liistuga pähe „*monendi et docendi*

¹⁴ Gussakovski, Voznagraždenija za vred, i. Ž. M. Just. 1912. a. nr. 8, lk. 13 ja 37.

causa“ (manitsuse ja õpetuse otstarbel) ja seejuures vigastas õpipoisi silma. Julianus ütleb sel puhul: „Õpetajale, käesoleval juhtumil kingsepale, kuulub õigus ainult kergesti (mõõdukalt) karistada õpilast (*levis dum taxat castigatio concessa est docenti*), — kuid ei tohi lüüa nii, et vigastada silma; seepärast käesolevale juhtumile võib kahtlemata kohaldada Aquiliuse seadust, s. o. seadust kahjude tasumise kohta (*lege Aquiliae posse agi non dubito*).“

Raadio-omanik evib kahtlemata õigust kasutada oma raadiot, kuid ta peab kasutama teda mõistlikult, mitte kuritarvitades. Ja selleks, et raadio-omanik oleks vastutav raadio kuritarvitamise eest Aquiliuse seaduse järgi, ei ole sugugi vaja, nagu juhtumis rooma kingsepaga, et raadio purustaks naabrite kuulmenahad, vaid on küllalt, et see raadio ei lase naabreid öösi rahulikult magada, et see raadio ärritab nende normaalseid närve.

On raske määrata kindlaks üldist demarkatsioonijoont, mis eraldab oma õiguse kasutamise lubatud viisi lubamatust, s. o. kuritarvitusest, — selle demarkatsioonijoone peab kohtunik määrama kindlaks vastavalt asjaoludele iga juhtumi jaoks eraldi.

Niisiis BES järgi võib panna naabri peale vastutust raadio kuritarvitamise eest teatava pingutusega ka possessoorsete seaduste alusel, nagu tegi Saksa kohus, ja ilma iga-suguse pingutuseta ning igatahes väiksema pingutusega nõudmiste alusel, mis sugenevad lubamatuist tegudest (§ 3284).

Aga kui meie kohus rahuldab hageja nõudmise ja teeb otsuse keelata naaberkorteri üürijal raadio kuritarvitamise, siis tekib küsimus, kuidas saab sundida kostjat täitma seda kohtuotsust, kui ta vabatahtlikult seda otsust täita ei soovi. Tõsi, hagejal on õigus sel juhtumil nõuda kostjalt kahjutasu, aga kuidas tõestada niisuguseid kahjusid? Muidugi, kui äkili-sest raadiomürast keset ööd ja und hageja saab närvivapustuse, mis on seotud vajadusega pikemat või lühemat aega ravida end ja mitte töötada, siis need kahjud on väljaarvutatavad. Kuid sääraseid juhtumeid esineb väga harva. Harilikult niisugune õine kära ainult kulutab närve, ja selline kulutamine ei allu rahalisele hindamisele. Läti TS § 916 annab kohtule õiguse nõuda valduse seadusevastaselt rikku-jalt selle kindlustamist, et ta edaspidi enam valdust ei riku. Kuid BES-s niisugust normi ei leidu. Seepärast niisugune

Eesti kohtu otsus, kus endiselt kehtib BES, jääb nii-öelda *judicium imperfectum*iks, ilma sanktsioonita kohtuotsuseks¹⁵.

Tuleb küsida, mis kasu on siis niisugusest otsusest? Meil endil tundub raske vastata sellele küsimusele ja me eelistame vastata professor Pokrovski lõppsõnadega tema artiklis „Mitteaineliste huvide probleem“, lk. 124:

„Olgu tsiviilõiguslik kaitse puudulik ja ebatäiuslik, aga parem niisugune kaitse kui mitte midagi. Isegi ebatäiuslik kaitse sisaldab meeldetuletust vajadusest ettevaatlikult suhtuda inimeste mitteainelistesse huvidesse; isegi niisugune kaitse omab seepärast määratu suurt kasvatavat ja hoiatavat mõju.“

See on nõrk lohutus, aga jääb ainult üle korrata professor Pokrovski sõnu: parem vähe kui mitte midagi.

Ülevaade Eesti kirikuõigusest.

W. Meder.

I. Sissejuhatus.

§ 1. Kirikuõiguse mõiste. — Kirikuõigus moodustab usuõiguse ühe ja nimelt kõige tähtsama osa. Järelikult oleneb kirikuõiguse mõiste definitsioon usuõiguse mõiste definitsioonist¹.

Usuõiguseks nimetame neid õigusnorme, mis käivad eriliselt usulistele koondistele kohta. Usulisteks koondisteks aga nimetame neid koondisi, mille eriliseks otstarbeks on teatavate konfessionaalsete eesmärkide rahuldamine. Koondisel, mida nimetame usuliseks koondiseks, võivad olla peale konfessionaalsete eesmärkide muidugi ka muud otstarbed, nagu näiteks kõlblad, heategelised, hariduslikud või kasvatusli-

¹⁵ Saksa ja Poola TKS-s (§ 820) leiduvad paragraafid, millede alusel kohtule jääb õigus määrata trahve ja areste kohtuotsuste mittetäitmise eest tegevusetuse või teo lõpetamise kohta. Vt. ka TKS eelnõu § 1423.

¹ Kirikuõiguse mõiste kohta vt. Friedberg, Lehrbuch des katholischen und des evangelischen Kirchenrechts, 1909, § 1—4. — Kahl, Lehrsystem des Kirchenrechts und der Kirchenpolitik I, 1894, § 3—8. — Kirchenheim, Kirchenrecht, 1900, § 1—3. — Suvorov, Utšebnik tserkovnago prava, 1908, § 1—4. — Zorn, Lehrbuch des Kirchenrechts, 1888, § 1.

kud². Kuid puhtkonfessionaalsete eesmärkide rahuldamise otstarve peab omama muude otstarvete hulgas nii suurt osatähtsust, et teda võib lugeda teiste otstarvetega võrreldes vastava koondise eriliseks ehk spetsiifilisteks otstarbeks. Alles siis väärib see koondis usulise koondise nimetust, kui tema spetsiifiliseks otstarbeks on puhtkonfessionaalsete eesmärkide rahuldamine.

Neid usulisi koondisi, mida positiivne õiguskord on varustanud kiriku nimetusega, nimetame kirikuteks juriidilises mõttes. Olgu tähendatud, et kiriku mõiste juriidilises mõttes ei lange mitte igal juhtumil kokku kiriku mõistega teoloogilises mõttes³. Tegelikult võib juhtuda, et positiivne õiguskord ei omista usulisele koondisele, mida usuteadus nimetab kirikuks, mitte kiriku nimetust. Või on ka võimalik, et positiivne õiguskord varustab kiriku nimetusega usulist koondist, mida usuteadus ei nimeta kirikuks, vaid lahkusuks. Luteri usu teoloogia ei nimeta näiteks metodistide usulist koondist, millele Eesti Vabariigi kehtiv õiguskord on omistanud kiriku nimetuse, mitte kirikuks, vaid lahkusuks⁴. Tuleb aga silmas pidada, et kirikuõiguse mõiste kindlaksmääramisel ei ole mitte tähtis kiriku teoloogiline, vaid ainult kiriku juriidiline mõiste.

Kirikuõiguseks nimetame neid usuõiguse sätteid, mis käivad kiriklikkude koondiste kohta, kusjuures kiriklikkude koondiste all tuleb mõista kirikuid juriidilises mõttes ning peale selle veel neid usulisi koondisi, mida positiivne õiguskord tunnistab kirikute osadeks. Säärased kiriku osad on näiteks kogudused, piiskopkonnad, praostkonnad, pihtkonnad ning kloostrid.

§ 2. Kirikuõiguse sätted. — Kirikuõiguse sätteid võib luua kas riik või kirik ise. Vastavalt sellele tuleb vahet teha riikliku ja autonoomse kirikuõiguse vahel. Riigi poolt loodud kirikuõiguse sätteid nimetame riiklikuks kirikuõiguseks, kuna kiriku enda poolt loodud kirikuõiguse sätteid nimetame autonoomseks kirikuõiguseks⁵.

Riikliku kirikuõiguse säteteks on: 1) riigi põhiseaduses

² Vt. 1925. a. Usuühingute ja nende liitude seaduse § 2.

³ Vt. Eichmann, Lehrbuch des Kirchenrechts, 1926, § 2. — Friedberg, *op. cit.*, § 50 ja 55.

⁴ Vt. Ederberg, Lahkusud Eestis, 1935.

⁵ Vt. Zorn, *op. cit.*

leiduvad kirikuõiguslikud normid, nagu näiteks Eesti Vabariigi 1920. a. Põhiseaduse § 11 ning 1937. a. Põhiseaduse § 14; 2) riigi harilikkude seaduste kirikuõiguslikud normid; 3) muud riigi poolt loodud kirikuõiguslikud üldnormid, nagu kirikuõiguslikud määrused; ja 4) riigi poolt loodud kirikuõiguslikud üksiknormid, nagu näiteks kirikute põhikirjade kinnitamise otsused⁶.

Autonoomne kirikuõigus võib olla kas derivatiivne või originaarne. Derivatiivseks nimetame neid autonoomse kirikuõiguse sätteid, mille tekkimine on tuletatud riigi õiguskorrast. Originaarseteks aga nimetame neid autonoomse kirikuõiguse sätteid, mille tekkimine ei ole tuletatud riigi õiguskorrast. Autonoomse kirikuõiguse derivatiivseteks säteteks on näiteks: 1) riigi seaduste põhjal kiriku poolt loodud kiriku põhikiri; 2) riigi seaduste ja nendega kokkukõlas oleva kiriku põhikirja alusel kiriku poolt antud kiriku seadlused; 3) riigi seaduste, kiriku põhikirja ja kiriku seadluste alusel muud kiriku poolt loodud üldnormid; ja 4) riigi seaduste, kiriku põhikirja ja kiriku seadluste alusel kiriku poolt loodud üksiknormid. Autonoomse kirikuõiguse originaarseteks säteteks on aga näiteks rooma-katoliku kiriku kanooniline õigus, mida katoliku kirik on loonud täielikus sõltumatuses riigi õiguskorrast⁷. Riigi õiguskorra seisukohalt kehtivad autonoomse kirikuõiguse originaarsed sätted ainult seevõrra, kuivõrra nende kehtivus ei ole vastuolus riigi õiguskorraga. Olgu tähendatud, et luteri usu kirikus kehtivad vaid riikliku kirikuõiguse sätted ja autonoomse kirikuõiguse derivatiivsed sätted, kuna rooma-katoliku ja apostliku õigeusu kirikud tunnustavad ka autonoomse kirikuõiguse originaarsete sätete kehtivust.

Autonoomne kirikuõigus on alati konfessionaalne, kuna riiklik kirikuõigus võib olla kas konfessionaalne või interkonfessionaalne. Interkonfessionaalseteks nimetame neid kirikuõiguse sätteid, mis käivad ühiselt mitme kiriku kohta. Konfessionaalseteks aga nimetame neid kirikuõiguse sätteid, mis käivad vaid ühe kiriku kohta. Vene riigi kirikuõiguse kandidis puhtkonfessionaalset iseloomu, kuna Eesti Vabariigi 1925. a. ja 1934. a. antud kirikuõiguslikud seadused sisalda-

⁶ Üldnormi ja üksiknormi mõiste kohta vt. K l i i m a n n, Administratiivakti teooria, 1932.

⁷ Vt. 1917. a. Codex Iuris Canonici.

vad interkonfessionaalseid sätteid. Ainult rooma-katoliku kiriku kohta on 1934. a. seadusega loodud teatavad konfessionaalsed erinevused⁸.

II. Eesti kirikuõigus.

§ 3. Eesti kirikuõiguse areng. — Eesti kirikuõiguse areng jaguneb kolme järku ehk faasi. Esimene faas kestab 1. jaanuarini 1926. a. Teine faas algab 1. jaanuaril 1926. a. ja kestab 24. detsembrini 1934. a. Kolmas faas algab 24. detsembril 1934. a. ja kestab kuni käesoleva ajani.

Esimesel faasil kehtivad veel Vene kirikuõiguse sätted teatavate Eesti Vabariigi seadustega kehtima pandud muudatustega⁹. Teisel faasil kehtib Riigikogu poolt 12. novembril 1925. a. vastuvõetud Usuühingute ja nende liitude seadus [US]¹⁰. Kolmandal faasil kehtib Riigivanema poolt 13. detsembril 1934. a. dekreedina antud Kirikute ja usuühingute seadus [KS]¹¹.

Esimesel faasil ei ole riigi ja kiriku lahutamise veel lõplikult läbi viidud. Kirikul on veel täita teatavad riiklikud ülesanded, nagu näiteks abielusõlmimine. Teatavatel juhtumitel võib riigi võim veel segada end kiriku sisemistesse asjadesse¹².

Teine faas on rajatud täies ulatuses riigi ja kiriku lahutamise põhimõttele. Kirik vabastatakse riiklikkude ülesannete täitmisest¹³. Riigi võim ei sega end kiriku sisemistesse asjadesse mitte rohkem, kui muude eraõiguslike ühingute ellu.

Kolmandal faasil kitsendatakse riigi ja kiriku lahutamise põhimõtet jällegi väga tunduvalt. Kirik varustatakse suuremate õigustega¹⁴ ja ühes sellega ka suuremate kohustustega riigi vastu. Riigi võimule on antud jällegi

⁸ Vt. 1934. a. Kirikute ja usuühingute seaduse § 2, teine lõige ning § 32, neljas lõige.

⁹ Vt. Svod zakonov, XI k., 1. j. — RT 1919, 12, I 30. — RT 1919, 28/29, I 71 ja 72.

¹⁰ Vt. RT 1925, 183/184, I 96.

¹¹ Vt. RT 1934, 107, 840; RT 1935, 57, 526; Seaduste Kogu, VI k., 3. j., nr. 1.

¹² Vt. RT 1919, 12, I 30.

¹³ Vt. 1925. a. Perekonناسeisu seadus (RT 1925, 191/192, I 110).

¹⁴ Vt. KS § 6, 11, 15, 17, 21, 22, 23, 24 ja 25.

suuremad võimalused segada end kiriku sisemistesse asjadesse¹⁵.

Esimesel faasil kannab Eesti kirikuõigus täies ulatuses konfessionaalset iseloomu. Iga kiriku õiguskord on vastavate riiklike sätetega normitud eraldi ja omaette. Välja arvatud Põhiseaduse § 11, puudub sel faasil veel kõikide kirikute õiguskorda ühtlaselt normiv interkonfessionaalne kirikuõigus.

Teisel ning kolmandal faasil kannab Eesti seadusandlus kirikuõiguse alal juba interkonfessionaalset iseloomu. Nii US kui ka KS ei käi mitte ainult üksikute, vaid kõikide Eestis olemasolevate kirikute ja usuühingute kohta.

Teisel faasil kirikute ja usuühingute juriidiline olukord põhimõtteliselt ei erine muude eraõiguslike ühingute juriidilisest positsioonist. Kirikute ja usuühingute asutamine ning likvideerimine toimub US järgi põhimõtteliselt neilsamadel alustel, nagu muude eraõiguslike ühingute asutamine ning likvideerimine¹⁶.

Kolmandal faasil kirikute ja usuühingute juriidiline olukord erineb väga tunduvalt harilikkude eraõiguslike ühingute juriidilisest positsioonist. Kuna eraõiguslike ühingute asutamine toimub harilikult registreerimise süsteemi järgi, on KS kirikute ja usuühingute asutamise kohta kehtima pannud nn. heakskiitmise ehk kontsessioneerimise süsteemi¹⁷.

Teisel faasil ei tehta põhimõttelist vahet kirikute ja muude usuühingute vahel. US nimetab ka kirikuid usuühingute liitudeks ja kiriku kogudusi usuühinguteks¹⁸. Kirikute juriidiline olukord ei erine muude usuühingute liitude õiguskorrast. Samuti on kiriku koguduste ja muude usuühingute õiguslik positsioon üks ja sama.

Kolmandal faasil aga erineb kirikute ja kiriku koguduste õiguslik positsioon väga tunduvalt muude usuühingute liitude ja usuühingute juriidilisest olukorrast¹⁹.

Võrreldes teise faasiga on kolmandal faasil ka kirikute sisemine korraldus tunduvalt muutunud. US rajab kirikute

¹⁵ Vt. KS § 16, 18, 19 ja 20.

¹⁶ Vt. US § 13–21.

¹⁷ Vt. *infra* § 4.

¹⁸ Vt. US § 22.

¹⁹ Vt. *infra* § 4.

sisemise korralduse liberaaldemokraatlikule, KS aga vastu-
pidi autoritaarsele põhimõttele.

Kiriku ja koguduse vahekord on rajatud US järgi detsent-
ralisatsiooni, KS järgi aga tsentralisatsiooni põhimõttele. US
annab kogudustele kirikust lahkumise õiguse²⁰. KS ei keeldu
mitte ainult kogudustele kirikust lahkumise õigust andmast,
vaid kõvendab ühtlasi kiriku keskasutiste võimu koguduste
suhtes väga tunduvalt²¹.

§ 4. Kirikute ja usuühingute seadus. — Nagu eelseisvast
lühikesest ülevaatest nähtub, on muutused, mida KS on
kehtima pannud Eesti kirikuõiguse alal, väga tähtsad ja
laiaulatuslikud. Järgnevate ridade ülesandeks on neid muutusi
üksikasjalisemalt vaadelda.

US järgi toimus usuühingute ja usuühingute liitude asu-
tamine vastava põhikirja registreerimise teel²². Registreeri-
jaks asutiseks oli Siseministeerium²³. Viimane võis registreerimise
palvet tagasi lükata ainult siis, kui põhikiri ei vastanud
kehtivatele seadustele või kui usuühingu või usuühingute liidu
õpetus või usulised talitused olid keelatud kriminaalseaduste
järgi²⁴. Muudel juhtumitel oli Siseministeerium kohustatud
registreerimise palvet rahuldama. Tarbe korral olid usu-
ühingu või usuühingute liidu asutajad õigustatud sundima
Siseministeeriumi halduskohtu teel registreerimise palve
rahuldamiseks²⁵.

KS järgi toimub kirikute, usuühingute ja usuühingute
liitude asutamine vastavate põhimääruste ehk vastava põhi-
kirja kinnitamise teel²⁶. Kinnitajaks asutiseks on kas Vaba-
riigi Valitsus või siseminister²⁷. Kinnitaja asutis on õigusta-
tud põhimäärusi ja põhikirju kinnitamata jätma, kui need
ei vasta kehtivaile seadusile või kui kiriku, usuühingu või
usuühingute liidu tegevus võib osutada kahjulikuks riigile²⁸.
Küsimuse otsustamine, kas kiriku, usuühingu või usuühin-

²⁰ Vt. US § 25.

²¹ Vt. KS § 21—23.

²² Vt. US § 13—21.

²³ Vt. US § 13.

²⁴ Vt. US § 18.

²⁵ Vt. US § 20.

²⁶ Vt. KS § 2—4.

²⁷ Vt. KS § 2.

²⁸ Vt. KS § 4.

gute liidu tegevus võib osutuda kahjulikuks riigile, on kinnitaja asutise diskretsiooniline õigus. Nimetatud küsimusele võib kinnitaja asutis oma äranägemise järgi vaba kaalutluse põhjal kas jaatavalt või eitavalt vastata. Kui seda arvesse võtta, siis tuleb KS-s ettenähtud põhimääruste ja põhikirjade kinnitamisele vaadata kui heakskiitmise peale, millest võib kinnitaja asutis oma äranägemise järgi ka keelduda. Viimasel juhtumil ei saa kiriku, usuühingute või usuühingute liidu asutajad sundida kinnitajat asutist kohtu teel põhimääruste või põhikirja kinnitamiseks²⁹.

KS-s ettenähtud põhimääruste ja põhikirjade kinnitamise menetlus tuleb kohaldamisele ka põhimääruste ja põhikirjade muutmise ning täiendamise suhtes³⁰. Sellest järgneb, et Eestis kehtiva kirikuõiguse põhjal ei saa ükski kirik, usuühing ega usuühingute liit muuta ega täiendada oma põhimäärusi või põhikirja ilma kinnitaja asutise heakskiitmiseta.

Kirikute ja usuühingute liitude korraldavail organeil on õigus kiriku või liidu asjus anda kirikuseadlusi ning muid korraldavaid sundnorme³¹. Korraldavate organite istungite vaheajal võivad edasilükkamatu vajaduse korral panna kehtima tähendanud seadlusi ja sundnorme ka kirikute või usuühingute liitude valitsused või juhatused³². Siseminister võib panna seisma seadluse või korraldava sundnormi avaldamise, kui ta leiab, et seadlus või korraldav sundnorm on vastuolus kehtivate seadustega, määrustega või kiriku põhimäärusega või kiriku või usuühingute liidu põhikirjaga³³.

Kiriku või usuühingute liidu kõrgema vaimuliku juhi kandidaadist või kandidaatidest teatatakse siseministri kaudu vabariigi presidendile, kes võib nõuda endiste asemele uue või uute kandidaatide ülesseadmist³⁴. Siseminister võib keelata ametikohuste täitmise vaimulikele, kui ta leiab selle

²⁹ 1936. a. leidis aset juhtum, et siseminister keeldus irvinglaste usuühingu põhikirja kinnitamast. Irvinglaste usuühingu juhatuse ei jäänud selle otsusega rahule ja kaebas Riigikohtusse. Riigikohus jättis kaebuse tagajärjeta. Sel põhjusel pidi irvinglaste usuühing oma tegevuse likvideerima.

³⁰ Vt. 1935. a. Kirikute ja usuühingute kinnitamise ja registreerimise korra määruse (RT 1935, 7, 58) § 1, kolmas lõige.

³¹ Vt. KS § 15, esimene lõige.

³² Vt. KS § 15, teine lõige.

³³ Vt. KS § 16.

³⁴ Vt. KS § 18.

vajaliku olevat riigi ja avaliku korra huvides³⁵. Kui vaimulikud ei täida neile seadustega pandud ülesandeid, siseminister võib nõuda nende vabastamist ametist³⁶. Kirikute ja nende koguduste ning usuühingute ja usuühingute liitude organite tegevus võidakse panna seisma, kui see omab riigi ja avaliku korra vastast iseloomu³⁷.

Nagu nähtub eeltoodud sätetest, on riigi asutiste võimupiirid kirikute suhtes väga tunduvalt laienenud. See võimupiiride laiendamine osutus vajalikuks selleks, et oleks võimalik kirikute, koguduste, usuühingute ning usuühingute liitude tegevust igal ajal kokkukõlastada riigi huvidega³⁸.

KS ei ole aga mitte ainult laiendanud riigiasutiste võimupiire kirikute suhtes, vaid on ühes sellega ka suurendanud kirikute ja usuühingute liitude õigusi. Liikmemaksu võlgade sissenõudmiseks on ette nähtud kohtuliku sundtäite korra kasutamise võimalus³⁹. Kirikute ja usuühingute liitude nimetused ning vaimulikkude teenistusvormid on seatud erilise kaitse alla⁴⁰. Kirikukohtu otsuste ning kiriku kõrgema vaimuliku juhi, kiriku valitsuse ja kiriku korraldava organi otsuste täitmiseks on võimaldatud riigi asutiste kaasabi⁴¹.

US-s olid ette nähtud usuühingud ja usuühingute liidud juriidilise isiku õigustega⁴² ning usuühingud ja usuühingute liidud juriidilise isiku õigusteta⁴³. KS-s ei ole ette nähtud usuühingud ja usuühingute liidud juriidilise isiku õigusteta. KS põhjal on kõigil kirikuil ja kiriku kogudustel ning kõigil usuühinguil ja usuühingute liitudel juriidilise isiku õigused⁴⁴.

Nagu juba tähendatud, erineb kirikute ja kiriku koguduste õiguslik positsioon KS järgi väga tunduvalt usuühingute liitude ja usuühingute juriidilisest struktuurist. Tähtsamateks erinevusteks sel alal on järgmised:

1) Kiriku kõrgemal vaimulikul juhil on õigus tagan-

³⁵ Vt. KS § 19, teine lõige.

³⁶ Vt. KS § 19, esimene lõige.

³⁷ Vt. KS § 20.

³⁸ Vt. KS seletuskiri.

³⁹ Vt. KS § 11.

⁴⁰ Vt. KS § 6 ja 17.

⁴¹ Vt. KS § 24 ja 25.

⁴² Vt. US § 6.

⁴³ Vt. US § 11.

⁴⁴ Vt. KS § 12, esimene lõige.

dada vaimulikke ja teisi kirikuteenijaid, samuti neid ka paigutada ümber teisele kogudusele⁴⁵. Usuühingute liidu kõrgeimal vaimulikul juhil sellist õigust ei ole.

2) Kiriku valitsusel on õigus tagandada koguduse nõukogu ja juhatust või nende üksikuid liikmeid⁴⁶. Usuühingute liidu valitsusel säärast õigust ei ole.

3) Kiriku valitsusel on õigus panna seisma koguduste nõukogude ja juhatuste otsused ja korraldused, andes asja nõukogudele ja juhatustele uueks otsustamiseks⁴⁷. Usuühingute liidu kohta sellist õigust ette nähtud ei ole.

4) Kirikud on varustatud kaheastmeliste kirikukohtutega⁴⁸, kuna usuühingute liitude kohta kirikukohtute instituti ette nähtud ei ole.

5) Usuühingutel on oma põhikiri⁴⁹. Kiriku kogudustel aga puudub oma põhikiri, ja nemad teotsevad vastava kiriku üldise põhimääruse või põhikirja alusel.

6) Usuühingute asutamine ei saa toimuda ilma vastava põhikirja kinnitamiseta siseministri poolt⁵⁰. Kiriku koguduste asutamine aga toimub lihtsa teadaandega, mis saadetakse kiriku valitsuselt siseministrile⁵¹.

7) Usuühingud võivad usuühingute liidust lahkuda⁵². Kiriku kogudused aga ei saa kirikust välja astuda. Küll aga võidakse neid vastava kiriku põhimääruste või põhikirja alusel likvideerida⁵³.

Küsimuse otsustamine, kas teatav usuline koondis soovib teotseda kirikuna või usuühinguna või usuühingute liiduna, oleneb vastava usulise koondise asutajate äranägemisest. Vastavalt sellele võivad asutajad oma usulise koondise põhikirja esitada kinnitamiseks kas kiriku põhikirjana või usuühingu põhikirjana või usuühingute liidu põhikirjana.

Kirikutena eeltähendatud juriidilises mõttes teotsevad praegu Eestis: 1) Eesti evangeeliumi-luteriusu kirik

⁴⁵ Vt. KS § 21.

⁴⁶ Vt. KS § 22.

⁴⁷ Vt. KS § 23.

⁴⁸ Vt. KS § 24.

⁴⁹ Vt. KS § 2.

⁵⁰ Vt. KS § 2.

⁵¹ Vt. KS § 12, teine lõige.

⁵² Vt. KS § 3.

⁵³ Vt. KS § 3.

[E. E. L. K.]; 2) Eesti Apostliku-õigeusu Kirik; ning 3) Eesti Piiskoplik Metodistikirik. Muud usulised koondised teotsevad Eestis kas usuühingutena või usuühingute liitudena. Roomakatoliku kiriku koguduste kohta kehtivad vastavad erinormid⁵⁴.

Kuulumine kirikuisse ja usuühinguisse on vaba⁵⁵. Kirikusse või usuühingusse astumise otsustab iga isik ise⁵⁶. Samuti igaüks võib igal ajal lahkuda kirikust või ta kogudusest või usuühingust, teatades oma soovist kiriku põhimääruses või kiriku või usuühingu põhikirjas ettenähtud korras⁵⁷. Erand sellest põhimõttest on ette nähtud ainult laste kohta kuni 16 aasta vanuseni, kelle kuulumine kirikuisse ja usuühinguisse oleneb nende vanematest või eestkostjatest või hooldajatest⁵⁸.

KS sätted kirikute ja usuühingute varanduse kohta⁵⁹ ei erine mitte väga tunduvalt US vastavatest sätetest⁶⁰. Kirikute ja nende koguduste või usuühingute liitude ja nendes ühinenud usuühingute varandus, samuti ka väljaspool liite olevate usuühingute varandus, nii olev kui ka juurdemuretsetav, jääb nende omaks⁶¹. Samuti jääb nende valdusse ka seni nende valduses olev varandus senistel alustel⁶². Kiriku koguduse või liidus ühinenud usuühingute likvideerimisel läheb nende varandus vastavale kirikule või liidule⁶³, kuna kiriku või usuühingute liidu või väljaspool liite oleva usuühingu likvideerimise puhul riik pärrib nende varandused⁶⁴.

Kehtiva kirikuõiguse põhjal saab vahet teha suuremate ja väiksemate kirikute vahel. Põhimäärused suuremaile kirikuile, kelle koguduste liikmete koguarv ületab 100 000, kinnitab Vabariigi Valitsus siseministri ettepanekul; põhikirjad väiksemaile kirikuile, kelle koguduste liikmete koguarv on

⁵⁴ Vt. KS § 2, teine lõige ja § 32, neljas lõige.

⁵⁵ Vt. Eesti Vabariigi 1937. a. Põhiseaduse § 14 teine lõige.

⁵⁶ Vt. KS § 26.

⁵⁷ Vt. KS § 27.

⁵⁸ Vt. KS § 26 ja 27.

⁵⁹ Vt. KS § 28—31.

⁶⁰ Vt. US § 26—28.

⁶¹ Vt. KS § 28, esimene lõige.

⁶² Vt. KS § 28, teine lõige.

⁶³ Vt. KS § 31, teine lõige.

⁶⁴ Vt. KS § 31, esimene lõige.

alla 100 000, kinnitab siseminister⁶⁵. Suuremate kirikutena eeltähendatud mõttes teotsevad E. E. L. K. ja Eesti Apostliku-õigeusu Kirik. Väiksema kirikuna aga teotseb Eesti Piiskoplik Metodistikirik. Et tema koguduste liikmete koguarv on alla 100 000, siis võib väiksemate kirikute hulka arvata ka roomakatoliku kirikut Eestis, kuigi viimane ei teotse mitte siseministri poolt kinnitatud põhikirja alusel, vaid erinormide põhjal.

III. Suuremad kirikud Eestis.

§ 5. Evangeeliumi-luteriusu kirik. — Viimastel aastatel on E. E. L. K. läbi elanud väga suuri ja põhjapanevaid muudatusi. Kuna E. E. L. K-u 1926. a. põhikiri [pk] oli rajatud liberaaldemokraatlikule põhimõttele, on E. E. L. K. 1935. a. põhimäärused [pm]⁶⁶ väga laias ulatuses kehtima pannud autoriitarsuse põhimõtet.

1926. a. pk järgi olid E. E. L. K. tähtsamateks organiteks piiskop⁶⁷, kirikupäev⁶⁸ ning konsistoorium⁶⁹, kuna 1935. a. pm järgi on E. E. L. K. tähtsamateks organiteks piiskop⁷⁰, kirikukogu⁷¹ ning konsistoorium⁷². Piiskop on kiriku kõrgeimaks vaimulikuks juhiks⁷³, kirikukogu — korraldavaks organiks⁷⁴ ning konsistoorium — kiriku valitsuseks⁷⁵.

Võrreldes 1926. a. pk-ga on 1935. a. pm piiskopi ja konsistooriumi pädevust väga tunduvalt laiendanud⁷⁶, kuna kirikukogu võimupiirid⁷⁷ on võrreldes endise kirikupäeva õigustega⁷⁸ kärbitud. Eriti suured on 1935. a. pm järgi piiskopi

⁶⁵ Vt. KS § 2, esimene lõige.

⁶⁶ Vt. RT 1935, 43, 438.

⁶⁷ Vt. 1926. a. pk § 20—25.

⁶⁸ Vt. 1926. a. pk § 26—35.

⁶⁹ Vt. 1926. a. pk § 42—53.

⁷⁰ Vt. 1935. a. pm § 23—41.

⁷¹ Vt. 1935. a. pm § 42—58.

⁷² Vt. 1935. a. pm § 59—81.

⁷³ Vt. 1935. a. pm § 23.

⁷⁴ Vt. 1935. a. pm § 42.

⁷⁵ Vt. 1935. a. pm § 59.

⁷⁶ Vt. 1935. a. pm § 30, viies lõige, § 50, kolmas lõige, § 54, 55, 60, 62, 64, 65, 66, 72, 81, 119, 122, 123, 133, 134, 135, 139, neljas lõige, 159, 177, 179.

⁷⁷ Vt. 1935. a. pm § 51.

⁷⁸ Vt. 1926. a. pk § 32.

õigused⁷⁹. Konsistooriumi ja kirikukogu tegevus on mitmeti sõltuv piiskopi äranägemisest⁸⁰.

1926. a. pk järgi oli kirikupäev kõikide E. E. L. K-u koguduste üldiseks, ühetaoliseks ning otseseks esinduseks⁸¹, kuna 1935. a. pm järgi kiriku kogudused ei ole enam üldiselt, ühetaoliselt ning otsekoheselt kirikukogus esindatud⁸². Piiskop on nüüd konsistooriumis *primus inter omnium*⁸³, kuna 1926. a. pk järgi tema oli vaid *primus inter pares*⁸⁴.

Ka kiriku üksikute koguduste korralduses on liberaaldemokraatlik põhimõte asendatud autoritaarsuse põhimõttega. Võrreldes 1926. a. kiriku koguduste normaalpõhikirjaga [npk] on 1935. a. pm koguduste juhatuste ja nõukogude õigusi laiendanud⁸⁵, koguduste täiskogude pädevust aga väga tunduvalt kärpinud⁸⁶. Ka koguduse nõukogu valimise viis ei vasta enam liberaaldemokraatlikule põhimõttele⁸⁷.

Võrreldes 1926. a. pk-ga on 1935. a. pm kiriku keskasutiste võimu üksikute koguduste üle väga tunduvalt suurendanud. Opetaja valimistel kandideerimiseks on igal juhtumil vajalik konsistooriumi luba⁸⁸. Opetaja ja koguduse nõukogu valimised vajavad kinnitamist konsistooriumi poolt⁸⁹. Samuti vajavad kõik koguduse nõukogu otsused konsistooriumi kinnitust⁹⁰.

Teatavas mõttes on 1935. a. pm-ga kehtima pandud autoritaarne põhimõte kitsendatud kirikukohtute tegevusega⁹¹. Kuid üldiselt tuleb tähendada, et autoritaarse põhimõtte avaldused E. E. L. K. elus on siiski väga ulatuslikud. Sest mitmed kirikuorganite otsused ei allu üldse kirikukohtute kontrollile⁹².

⁷⁹ Vt. 1935. a. pm § 30, 47, 48, 50, 55, 60, 72, 81, 119, 122, 159, 179, 191.

⁸⁰ Vt. 1935. a. pm § 47, 48, 50, 55, 59, 60, 62, 64, 67, 72, 73, 81.

⁸¹ Vt. 1926. a. pk § 27 ja 66.

⁸² Vt. 1935. a. pm § 43.

⁸³ Vt. 1935. a. pm § 59, 60, 67, 72, 81.

⁸⁴ Vt. 1926. a. pk § 42.

⁸⁵ Vt. 1926. a. npk § 36 ja 39 ning 1935. a. pm § 137 ja 141.

⁸⁶ Vt. 1926. a. npk § 27—29 ning 1935. a. pm § 128.

⁸⁷ Vt. 1935. a. pm § 129—133, eriti § 130.

⁸⁸ Vt. 1935. a. pm § 119.

⁸⁹ Vt. 1935. a. pm § 62 ja 133.

⁹⁰ Vt. 1935. a. pm § 139, neljas lõige.

⁹¹ Vt. 1935. a. pm § 180—250.

⁹² Vt. näiteks 1935. a. pm § 30, viies lõige.

§ 6. Apostliku-õigeusu Kirik. — Ka Eesti Apostliku-õigeusu Kiriku 1935. a. põhimäärused [Ap.-õig. K. pm]⁹³ on rajatud autoritaarsuse põhimõttele. Metropoliit⁹⁴ Kiriku kõrgema vaimuliku juhina ning Sinod⁹⁵ Kiriku valitsusena on varustatud suurte volitustega, kuna Kiriku täiskogu⁹⁶ ning Kiriku esinduskogu⁹⁷ võimupiirid on võrdlemisi kitsad. Kiriku ametikohtade täitmine oleneb täies ulatuses metropoliidi äranägemisest⁹⁸. Metropoliidi otsused mingil juhtumil ei allu kirikukohtute kontrollile⁹⁹.

Võrreldes E. E. L. K. koguduse täiskogu võimupiiridega on koguduse täiskogu võimupiirid Ap.-õig. K. pm järgi pisut suuremad¹⁰⁰. Kiriku koguduste sõltuvus Kiriku keskasutiste võimust on aga ka Ap.-õig. K. pm järgi väga laialdane¹⁰¹. Mis puutub Kiriku kloostreisse, siis nemad alluvad vahenditult metropoliidile ja Sinodile ega oma juriidilise isiku õigusi¹⁰².

Eesti Apostliku-õigeusu Kirik, olles küll Püha Ülemaailmalise Apostliku-õigeusu Kiriku osa¹⁰³, ei allu siiski mingisugusele välismaisele Apostliku-õigeusu Kiriku võimule. Eesti Apostliku-õigeusu Kirik ei seisa teiste Apostliku-õigeusu Kirikutega mitte subordinatsiooni, vaid ainult koordinatsiooni vahekorras¹⁰⁴. Selles mõttes ei ole Eesti Apostliku-õigeusu Kirik mitte ainult autonoomne, vaid on autokefaalne. Metropoliit teatab oma ametisse valimisest küll Konstantinoopoli patriarhile,¹⁰⁵ kuid Konstantinoopoli patriarh ei ole 1935. a. Ap.-õig. K. pm järgi mitte metropoliidi ülemuseks.

Apostliku-õigeusu Kiriku kanoonilist õigust tunnustab Eesti Apostliku-õigeusu Kirik ainult niivõrra, kuivõrra see vastu ei käi kehtivatele riigi seadustele ja 1935. a. Ap.-õig. K.

⁹³ Vt. RT 1935, 48, 474.

⁹⁴ Vt. Ap.-õig. K. pm § 9—17.

⁹⁵ Vt. Ap.-õig. K. pm § 39—53.

⁹⁶ Vt. Ap.-õig. K. pm § 22—32.

⁹⁷ Vt. Ap.-õig. K. pm § 33—38.

⁹⁸ Vt. Ap.-õig. K. pm § 11, 134, 135, 138, 147, 148, 149.

⁹⁹ Vt. Ap.-õig. K. pm § 12.

¹⁰⁰ Vt. Ap.-õig. K. pm § 100.

¹⁰¹ Vt. näiteks Ap.-õig. K. pm § 161 ja 162.

¹⁰² Vt. Ap.-õig. K. pm sissejuhatuse IV osa.

¹⁰³ Vt. Ap.-õig. K. pm sissejuhatuse I osa.

¹⁰⁴ Vt. Ap.-õig. K. pm § 1.

¹⁰⁵ Vt. Ap.-õig. K. pm § 29 neljas lõige.

pm-le¹⁰⁶. Erilist riigipoliitilist tähtsust omab asjaolu, et Eesti Apostliku-õigeusu Kirik ei seisa vastu kehtiva KS eeskirjale, mille järgi palvekoosolekute (jumalateenistuste) pidamine riiklikeks pühadeks tunnistatud pühade puhul võib toimuda ainult seadusega määratud päevil¹⁰⁷.

IV. Väiksemad kirikud Eestis.

§ 7. Piiskoplik Metodistikirik. — Vastupidi suuremate kirikute põhimäärustele on Piiskopliku Metodistikiriku 1935. a. põhikiri [pk]¹⁰⁸ võrdlemisi laias ulatuses säilitanud liberaaldemokraatlikku põhimõtet. Metodistikiriku kõrgema vaimuliku juhi¹⁰⁹ ning kiriku valitsuse¹¹⁰ võimupiirid on võrdlemisi kitsad, kuna kiriku korraldav organ¹¹¹ on suuremate õigustega varustatud ja ka oma koosseisu poolest vastab rohkem liberaaldemokraatlikule põhimõttele¹¹². Ka Metodistikiriku üksikute koguduste korraldus on võrdlemisi laias ulatuses rajatud liberaaldemokraatlikule põhimõttele¹¹³.

§ 8. Rooma-katoliku kirik Eestis. — Tulevikus kavatakse korraldada rooma-katoliku kiriku õiguslikku positsiooni Eestis konkordaadiga¹¹⁴. Kuni vastava konkordaadi sõlmimiseni teotsevad rooma-katoliku kiriku kogudused Eestis US ning US põhjal registreeritud seniste põhikirjade alusel¹¹⁵. Sellest järgneb muu seas, et rooma-katoliku kiriku koguduste kohta ei tule rakendamisele mitte KS § 7 ja 8, vaid US-e § 9 ja 10. Seetõttu saavad rooma-katoliku kiriku kogudused Eestis ka praegu veel kasutada neid soodustusi, mida võimaldavad US 9. §-i teine lõige ning 10. §-i teine lõige.

Kuna muude kirikute, koguduste, usuühingute ja usuühingute liitude valitsuste või juhatuste liikmed ning vaimulikud igal juhtumisel peavad olema hääleõiguslikud Eesti Vaba-

¹⁰⁶ Vt. Ap.-õig. K. pm § 4, ja sissejuhatuse I—III osa.

¹⁰⁷ Vt. KS § 9, teine lõige.

¹⁰⁸ Vt. RT 1935, 55, 516.

¹⁰⁹ Vt. 1935. a. pk § 26—31.

¹¹⁰ Vt. 1935. a. pk § 32—37.

¹¹¹ Vt. 1935. a. pk § 17—25.

¹¹² Vt. 1935. a. pk § 17.

¹¹³ Vt. 1935. a. pk § 39—61.

¹¹⁴ Vt. KS § 2, teine lõige. — Konkordaatide mõiste kohta vt. Eichmann, *op. cit.*, lk. 64 jj.

¹¹⁵ Vt. KS § 32, neljas lõige.

riigi kodanikud¹¹⁶, võib Vabariigi Valitsus siseministri ettepanekul lubada erandeid sellest eeskirjast rooma-katoliku kiriku koguduste kohta¹¹⁷, nii et rooma-katoliku kiriku koguduste juhatuste liikmeteks ning vaimulikkudeks võivad olla Vabariigi Valitsuse loaga ka välismaalased.

US 10. §-i teises lõikes leidis säte, et Eestis võivad teotseda Vabariigi Valitsuse loaga ka usuühingud ja usuühingute liidud, kes tunnustavad väljaspool Eesti Vabariigi piiri asuvat vastava usutunnistuse kõrgemat valitsevat võimu. KS-s seda sätet enam ei leidu. Sellest tuleb järeldada, et Eestis nüüd enam ei või teotseda usuühingud ja usuühingute liidud, kes tunnustavad väljaspool Eesti Vabariigi piiri asuvat vastava usutunnistuse kõrgemat valitsevat võimu. Erandi moodustavad rooma-katoliku kiriku kogudused Eestis. Kuna nende tegevuse aluseks on jäänud US, siis on ka selle seaduse 10. §-i teine lõige veel praegugi rakendatav rooma-katoliku kiriku koguduste suhtes. Rooma-katoliku kiriku kogudustele on, nagu ennegi, lubatud tunnustada väljaspool Eesti Vabariigi piiri asuvat kiriklikku ülemust.

Rooma-katoliku kiriku kanoonilist õigust¹¹⁸ võivad rooma-katoliku kiriku kogudused Eestis rakendada niivõrra, kui võrra selle õiguse sätted sisuliselt vastu ei käi Eesti Vabariigi õiguskorrale.

V. Lõpptulemusi.

§ 9. Riigi ja kiriku vahekord. — Riigi ja kiriku vahekorra kohta on teoreetiliselt mõeldavad järgmised süsteemid: 1) kirikuriikluse süsteem; 2) riigikiriku süsteem; 3) riigi ja kiriku koordinatsiooni süsteem; 4) riigi ja kiriku lahususe süsteem; ja 5) moodne segatüüp (System der Staatskirchenhoheit)¹¹⁹.

Kirikuriikluse süsteem seisab selles, et mitte kirik ei ole riigile, vaid vastupidi riik on kirikule subordineeritud. Kirikuriikluse süsteemi teostamist taotles keskajal rooma-

¹¹⁶ Vt. KS § 7.

¹¹⁷ Vt. US § 9, teine lõige.

¹¹⁸ Vt. Eichmann, *op. cit.* — Haring, Grundzüge des katholischen Kirchenrechts, 1924. — Pösch, Kurzgefasstes Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts auf Grund des neuen kirchlichen Gesetzbuches, 1921.

¹¹⁹ Vt. Kahl, *op. cit.*, § 17–25.

¹²⁰ Vt. Kahl, *ibid.*, § 18.

katoliku kirik. Uuemal ajal kirikuriikluse süsteem ei ole teostamist leidnud ¹²⁰.

Riigikiriku süsteemis allub kirik riigi võimule. Kuid ühtlasi on kirik varustatud riigiasutise õigustega ja võrreldes teiste usuühingutega seatud eesõigustatud seisukorda. Riigikiriku süsteem kehtis näiteks Konstantinoopoli keisririigis ning Vene keisririigis kreeka-õigeusu kiriku suhtes ¹²¹.

Riigi ja kiriku koordinatsiooni süsteem seisab selles, et riik ei ole subordineeritud kirikule ega ka kirik riigile. Sellele süsteemile on rajatud riikide ja rooma-katoliku kiriku vahel sõlmitavad konkordaadid. Teiste kirikute suhtes koordinatsiooni süsteem kohaldamist ei ole leidnud ¹²².

Riigi ja kiriku lahususe süsteemi järgi allub kirik riigi võimule. Kuid riigi võim ei sega end kiriku sisemistesse asjadesse mitte rohkem, kui harilikkude eraõiguslike ühingute elusse. Kirik ei oma mingisuguseid eesõigusi, ja tema juriidiline seisukord ei erine eraõiguslike ühingute juriidilisest positsioonist ¹²³.

Moodsa segatüübi tunnused on järgmised: 1) kirik allub riigi võimule; 2) riigi järelevalve õigused kirikute tegevuse üle on suurendatud; 3) võrreldes harilikkude eraõiguslike ühingutega on kiriku õigused laiendatud, kuid kirik ei oma riigiasutise õigusi, nagu seda võiks tähele panna riigikiriku süsteemis ¹²⁴.

Riigi ja kiriku lahususe süsteem kehtib Prantsusmaal ja Põhja-Ameerika Ühendriikides, kuna segatüüp (System der Staatskirchenhoheit) kehtib Saksamaal ja Skandinaavia riikides. Eestis kehtis 1925. a. US järgi riigi ja kiriku lahususe süsteem, kuna praegu kehtib meil 1934. a. KS järgi moodne segatüüp ¹²⁵.

§ 10. Kiriku sisemine korraldus. — Kiriku sisemine korraldus võib rajaneda kas liberaaldemokraatlikule või autoritaarsele põhimõttele. 1925. a. US järgi oli kirikute sisemine korraldus Eestis rajatud liberaaldemokraatlikule põhimõttele. 1934. a. KS järgi on aga meie suuremate kirikute sise-

¹²⁰ Vt. Kahl, *ibid.*, § 18.

¹²¹ Vt. Kahl, *ibid.*, § 18. — Suvorov, *op. cit.*

¹²² Vt. Kahl, *ibid.*, § 19.

¹²³ Vt. Kahl, *ibid.*, § 19.

¹²⁴ Vt. Kahl, *ibid.*, § 19 ja 21—25.

¹²⁵ Vt. ka Eesti Vabariigi 1938. a. Põhiseaduse § 14 ja 84.

mine korraldus rajatud autoritaarsele alusele. Autoritaarne põhimõtte kehtib meil praegu nii kirikute keskvõimu korralduses kui ka kiriku ja koguduste vahekorras ning üksikute koguduste korralduses.

Hinnates 1934. a. reformi tuleb tähendada, et autoritaarsuse põhimõtte kehtimapanek oli teatavas ulatuses tarvilik meie kirikuelu normaliseerimiseks. 1925. a. US võimaldas liiga suurel määral sisemiste lahkkelide tekkimist, kuna 1934. a. KS on kindlustanud kiriku ühtluse säilitamise. Kas ja kui-võrra autoritaarsuse põhimõtet kiriku sisemises korralduses tulevikus saaks pehendada, see on iseküsimus, mille vaatlemine ei ole käesoleva kirjutise ülesandeks.

Aluseta rikastumine.

I. Tjutrumov.

Õiguste ennistamise juhtumite hulgas tunneb ka meil kehtiv tsiviilõigus, samuti kui rooma õiguski, kondiktsioone¹. Tuleb märkida, et käesoleva aja seadusandlused püüavad tunduvalt lihtsustada roomaõiguslikku õpetust kondiktsioonidest, õieti leides, et õigusstaatuste ennistamine, kas nende muutumise või kaotamise puhul, nähtavasti on iga otstarbekalt organiseeritud tsiviilõigusliku ühiskonna aluspõhimõtteks².

BES tunneb rooma õiguse eeskujul järgmisi, tegelikus elus eriti sageli esinevaid võlgniku tagasiasetamise juhtumeid endisse seisundisse.

1) Kui keegi seadusliku aluseta ja ainuüksi eksliku oletuse põhjal oma kohustuse kohta midagi teeb või lubab teha teise kasuks, siis ta võib nõuda sel viisil sooritatut tagasiandmist resp. antud lubadusest vabastamist³. See on nn. *condictio indebiti*. Meil kehtiva tsiviilõiguse iseärasus seisab selles, et nõutakse eksimus olgu vabandata⁴. Vaevalt võib aga sellega nõustuda. Seepärast Saksas kohtupraktis⁵ näiteks lubabki tagasi-

¹ BES § 3680—3736.

² V. Sinaiski, *Osnovõ graždanskago prava*, II k., lk. 295.

³ BES § 3680.

⁴ BES § 3686.

⁵ Seufferts Archiv, VI nr. 207, VII nr. 51, 302, X nr. 56, XV nr. 195.

nõudmist mitte üksnes faktilise, vaid ka juriidilise eksimuse puhul, lugedes sealjuures igat faktilist eksimust vabandatavaks. BES saksakeelses tekstis on väljend „vabandatav eksimus“ nagu täiendatud järgmiste sõnadega: „s. t. mittejuriidiline“. Siit järgneb, et vabandatava eksimuse mõiste *condictio indebiti* puhul mitte täiesti ei vasta olulise eksimuse mõistele, nagu see muide ilmneb ka BES § 2965 sisust⁶.

2) Teine tagasinõudmise juhtum on tulevase sündmuse eeldamise korral⁷, nagu näiteks kihlatute vahelise kinke puhul, kui kihlus hiljemini tuleb tühistamisele⁸. Sealjuures, kui oodatud sündmus ei teostunud ainuüksi juhuse tõttu, vastuvõtja igasuguse süüta, siis andjal pole tagasinõudmise õigust⁹. Selle teise aluseta rikastumise juhtumi kohta olgu siinkohal tähendatud, et seda ei tunne mitmedki seadusandlused, muuseas ka *ex-Vene tsiviilseadustiku eelnõu*¹⁰, kus ainult üldiselt on omaks võetud roomaõiguslik õpetus seadusliku aluseta rikastumisest. Eitav seisukoht selle teise aluseta rikastumise juhtumi vastu on põhjendatud peamiselt selle väitega, et soorituse vastuvõtja, kus sooritus võib esineda varandusele omandiõiguse üleandmises, ei või end heausklikult pidada, ajavahemikus soorituse vastuvõtu ja eeldatava sündmuse kättejõudmise vahel, selle varanduse tingimusteta omanikuks. Seepärast pole ka alust selle sündmuse mittesaabumisel lugeda seda isikut vabanenuks vastutusest varanduse kaotamise või rikkumise eest, kui kaotamine või rikkumine on toimunud vahepealsel ajal tema süü läbi. Vastupidi, siin tulevad rakendamisele sätted, mis reguleerivad tingimuslikkude kohustuste täitmise korda ja järelikult tagasiandmise esemeks ei ole siin rikastumisena saadud väärtus, vaid täiteobjekt. Varanduse saaja peab siin vastutama üldistel alustel hooletuse eest, mis aset leidnud tema süü läbi vahepealsel ajal, nagu seda otseselt ette näeb näiteks Zürichi Tsiviilseadustiku § 1229.

3) Kolmas tagasinõudmise juhtum esineb

⁶ Vt. Bukovski, Svod graždanskijh uzakonenii, märkus § 3868 juurde. Erdmann, System, IV, lk. 534.

⁷ BES § 3703—3718.

⁸ BES § 3706.

⁹ Zwingmann, V, lk. 15.

¹⁰ *Ex-Vene tsiviilseadustiku eelnõu* prof. I. Tjutrumovi väljaandes, II k., lk. 1236.

esialgse seisundi ennistamisel siis, kui midagi on antud kõlblusvastasel või seadusvastasel alusel¹¹. BES kõlblusvastane ja seadusvastane alus omab eriti laia sisu¹². Selle juhtumi iseärasus seisab rooma õiguse eeskujul veel ka selles, et kui kõlblusvastases teos on süüdi mitte üksnes vastuvõtja, vaid ka andja või viimane üksi, siis tagasinõudmise õigus langeb ära¹³. Juriidiline kirjandus on selle seisukoha põhjendamatusetele tähelepanu juhtinud, sest siin, jättes õiguse ennistamata, õiguskord seega nagu annab tasu kõlblusvastaselt saanule tema kõlblusvastasuse eest. Seepärast ütlebki prof. Sinaiski, et oleks palju õiglasem seesugune põhimõte, mille järgi seesugustel juhtumitel antud ja tagasiantav varandus läheks ühiskonna kasuks, silmas pidades sealjuures, et seega ei rikutaks kolmandate heaüsklikkude isikute õigusi¹⁴.

Vastavalt sellele vaatele uuemad seadusandlused üldse pooldavad seisukohta, et pole soovitatav laiendada neid soodustussätteid vastutuse kohta ainuüksi rikastumise ulatuses isikutele, kes midagi saanud seadusvastasel või kõlblusvastasel alusel. Küsimus seisab vaid selles, kas tulevad siin rakendamisele üldised sätted kohustustest või lubamata tegude kohta. *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu ei sisalda hoopiski sätteid selle küsimuse kohta, lähtudes vaatest, et vastavate normide rakendamine tuleb jätta kohtu enda hooleks, sest kuigi ei saa eitada, et enamikul juhtudest on seesugune varanduse saamine lubamatu, esineb siiski juhtumeid, mis ei lase end paigutada lubamatu teo mõiste alla¹⁵.

Samal alusel on *ex-Vene* tsiviilseadustiku redaktorid¹⁶ lahendanud ka vaieldava küsimuse selle üle, kas on lubatud tagasinõudmine, kui nii andja kui ka saaja pool on süüdi kõlblusvastase või seadusvastase otstarbe saavutamise püüdes, s. t. küsimuses, mis BES¹⁷ ja saksa tüüpi koodeksites¹⁸

¹¹ BES § 3719—3726.

¹² BES § 3721—3724.

¹³ BES § 3723.

¹⁴ V. Sinaiski, *op. cit.*, lk. 296.

¹⁵ *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu prof. I. Tjutrumovi väljaandes, II k., lk. 1236.

¹⁶ Samas, lk. 1237.

¹⁷ BES § 3723.

¹⁸ BGB § 817; Zürichi tsiviilseadustik § 1231; Saksi tsiviilseadustik § 1543 jt.

on eitavalt lahendatud, sest seda ei saa põhimõtteliselt ja üldisel viisil reglementeerida ja see tuleb üksikjuhtudena jätta kohtu hinnata.

4) Neljas tagasinõudmise võimalus on ette nähtud üldisel kujul juhtumiteks, kui nõutakse tagasi igasuguse aluseta antut¹⁹. Prof. Sinaiski põhjendatud arvamuse kohaselt²⁰ on siin tegemist õigusseisundi ennistamisega üldpõhimõttelisel kujul. Sellised on rooma õiguse eeskujul need neli tagasinõudmise juhtumit, mis moodustavad erilise rühma legaalseid obligatsioone õigusseisundi ennistamise kohta vastava aluse äralangemisel.

BES-s leidub aga veel eriline tagasinõudmise instituut, kus saab tagasi nõuda seda, mille võrra teine on rikastunud²¹. See on aluseta rikastumise instituut, üldpõhimõtte rakendusena²², et ükski ei või õiguseta rikastuda teise kahjuks ja teise arvel. Seejuures loetakse rikastumiseks ainult see, mis kostja vastu hagi esitamise ajal veel on tema varanduses olemas, vaatamata sellele, kas see on veel tegelikult olemas või selle saab kostja vastutasuna heas usus võõrandatud või äratarvitatud esemete eest. Seega kõik, mis kostja poolt selle ajani pahatahtlikkuseta ära kingitud, ära tarvitatud või juhuslikult kaotatud, tagastamisele ei kuulu²³. Järelikult kostja, kes teotsenud heas usus, olgugi et ta kerge-meelselt raiskas varanduse, vabaneb varanduse tagasiandmisest²⁴. Kuid vaevalt seesugune vaatekoht vastab õigluse põhimõtetele.

Seda aluseta rikastumist, mis ju lepingu ja õigusrikkumise kõrval esineb obligatsioonide tekkimise alusena, nimetatakse enamikus seadusandlustes (BES, Šveitsi õigus jt.) rikastumiseks seadusliku aluseta (ohne rechtlichen Grund) ja mitte üksnes aluseta rikastumiseks, õieti siin toonitades, et tagasiandmisele kuulub ainult see, mis saadud seaduses ette nähtud tingimuste puudumisel.

Seepärast ka *ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu koostajad eelistasid terminit „seadusvastane rikastumine“

¹⁹ BES § 3734—3736.

²⁰ V. Sinaiski, *op. cit.*, lk. 296.

²¹ BES § 3734—3736.

²² BES § 3734.

²³ BES § 3736.

²⁴ Erdmann, System, IV, lk. 546.

väljendi asemel „aluseta rikastumine“, sest viimane on eel-
nõu kostjate arvates liiga ebamäärane, sest aluseta võib rikas-
tumine olla tihti ka sellele vaatamata, et ta vastab kõigile sea-
duses ettenähtud tingimustele ja seega siis ka ei kuulu tagasi-
andmisele.

Põhimõttelisest seisukohast lähtudes ühe isiku rikastu-
mine teise isiku arvel ilma vastava juriidilise aluseta tekitab
kohustuse saadud väärtuse tagasiandmiseks²⁵, ühe sõnaga,
keegi ei või rikastuda teise arvel. Aga seesugusel
üldisel kujul võib see põhimõte viia eksliku järelduseni, nagu
käiks seaduse alla igasugune toiming, mille resultaadiks on
ühe isiku poolt väärtuse omandamine, mis ületab teisele
vastuandud ekvivalendi väärtuse.

Selle kohta tähendab õieti prof. Šeršenevitš²⁶, et
iga päev toimub hulgaliselt vahetusakte, mille sisuks on kau-
geltki mitte võrdsete väärtuste üleandmine, ja seesugused toi-
mingud pole vastuolus käesoleva aja õiguskorra ning majan-
duslikkude vaadetega ühiskonnas. Ainult teatavate tingimuste
esinemisel, kus mittevastavus toimingu ja õiguskorra vahel
kindlaks tehtud, tekib õigus ja kohustus saadud väärtuse
tagasiandmise kohta. Seesugusteks olulisteks tunnus-
teks võõra arvel rikastumise esinemisel tuleb
pidada järgmisi asjaolusid.

1) Kõigepealt rikastumine, mis avaldub varanduse
väärtuse suurenemises: temale millegi uue juurdelisamises
või selle säilitamises, mis peaks lahkuma varanduse koosti-
sest. Kahjude heastamine ei tähenda rikastumist.

2) Varandus tuleb tagasi anda vaid olemas-
oleva rikastumise ulatuses või toimunud säili-
tise ulatuses. Nõutav on siin, et ühe isiku rikastumine
toimuks teise isiku arvel ja seega kahju heastamine teostub
selle isiku varandusest, kes kahju põhjustanud. Kuid varan-
duse vähenemine ei tarvitse tingimata vastata varanduse
suurenemisele teisel poolel. Seesugustel juhtumitel võib rikas-
tumise suurus olla madalam väärtuse suurusest, mille võrra
teise varandus väheneb.

3) Tekkiva kohustuse olulisemaks tingimuseks aga on
rikastumine ilma seadusliku aluseta, s. t. üks

²⁵ G. Šeršenevitš, Utšebnik graždanskago prava, II, § 53.

²⁶ Samas, lk. 252.

isik rikastub teise arvel, kus puudub seaduse poolt antud alus²⁷, ja selles ongi alusetu rikastumise instituudi eriline soodustuslik loomus, vastandina üldisele kahjude heastamise instituudile. Kuid siin on samuti väga oluliseks subjektiivseks momendiks rikastunu poolel nimelt tema heausklikkus, sest halvas usus rikastunud isik vastutab kui lubamatu teo sooritanu üldiste kahju heastamise sätete järgi. Alus, mis peab puuduma, ei tarvitse siin olla, nagu seda õieti märgib prof. Sinaiski²⁸, tingimata juriidiline, vaid ta võib olla ka moraali ja käitumise kohta käiv ning isegi alul võib ta olla otseselt seadusvastane, mis aga hiljemini muutub seaduspäraseks²⁹.

Väga oluline on teha vahet alusetu rikastumise ja lepingu ning õiguse rikkumise tunnuste vahel³⁰. Peamine erinevus alusetu rikastumise ja lepingu vahel seisab selles, et esimese puhul pole kokkulepet, mis ju vajalik lepingu olemasoluks. Õiguserikkumise jaoks on aga vajalik kave või ettevaatamatus teisele tekitatud kahju puhul, alusetu rikastumise juures aga ei nõuta ei seda ega teist, sest väärtuse saaja teotseb heas usus. Näiteks mittevõlgnetava summa tasumise korral oletatakse, et saajal polnud teada aluse puudumine maksmiseks. Kui ta aga seda teadis, siis tuleb arvata, et ta sooritas pettuse ja sel juhul tema vastutus allub juba sätetele õiguserikkumise kohta.

Teine oluline erinevus õiguserikkumise ja alusetu rikastumise vahel seisab, nagu seda õieti märgib prof. Šeršenevitš³¹, selles, et õiguserikkumine tekitab kohustuse tekitatud kahjude heastamiseks, seadusliku alusetu rikastumine loob kohustuse tagasi anda saadud väärtus. Siit tuleb ka vahe vastutuse mahus, sest õiguserikkumises süüdi olev isik on kohustatud heastama tema süü läbi tekitatud kahju täies ulatuses, seadusliku alusetu rikastunu võib vastutada ainult rikastumise piirides, olgugi et selle suurus ei võrdu tekitatud kahjuga, sest nõudmise suurus ei pea vastama mitte sellele, mida kannatas hageja, vaid sellele, kuivõrra kostja rikastus.

²⁷ *Ex-Vene Senati TKD otsus 1909. a. nr. 85.*

²⁸ V. Sinaiski, *op. cit.*, lk. 297.

²⁹ OR art. 63.

³⁰ G. Šeršenevitš, *op. cit.*, lk. 254.

³¹ Samas, lk. 254.

Niisiis olenematult kahjude eest vastutamise kohustusest, kus see kahju on tekkinud endale võetud kohustuse mitte-täitmisest, võibki kerkida küsimus nn. ühe isiku ebaseaduspärasest rikastumisest teise arvel. Rooma õiguses oli aluseta rikastumise instituudil veel ka see isäarasus, et kahjukannatanule kuulus vaid siis õigus nõuda rikastunult tagasiandmist, kui olid olemas erilised asjaolud, mis näitavad rikastumise alusetust, kus nimelt rikastunu peabki tagasi andma selle, mis protsessi alguses veel on tema kätes teo põhjal, millel puudus alus³².

Aluseta rikastumisest tekkinud kohustus, ütleb Windscheid³³, ulatub ainult rikastumise alusel saadud väärtuse väljaandmisele, kusjuures selleks ei loeta mitte ainult esialgne varanduse suurenemine, vaid ka kõik see, mis omandatud viimase alusel. Hilisem rikastumise hävimine, kadumine, kõrvaldamine kõrvaldab väljaandmise kohustuse, kui see kadumine või kõrvaldamine toimus rikastunu süüta.

Enamik käesoleva aja seadusandlustest, nagu öeldud, näeb aluseta rikastumises üldist põhimõttelist normi, mille järgi keegi ei tohi ilma vastava seaduses ettenähtud aluseta teise arvel saada kasu. Oletame, et kohustus tunnistatakse kehtetuks vorminõuete rikkumise pärast, ja kui siis tema alusel juba toimusid muutused varandustes, siis tulebki samade varanduste juures suhted võrdsustada. Näiteks võlakiri osutus vormilt kehtetuks, kuid võlgnik sai selle alusel raha juba võlaandjalt kätte. Seepärast ütlebki BGB (§ 812), rääkides aluseta rikastumisest, et „kohustus tagasiandmiseks tekib sel juhul, kui juriidiline alus hiljemini ära langeb või kui ei saabu see sündmus, mida pooled toiminguga enda sisu kohaselt olid silmas pidanud“.

Ka uusim tsiviilkoodeksitest, Šveitsi OR, lausub: „Õigusvastasel alusel teise arvel rikastunu on kohustatud saadu tagasi andma. Eriti on saadu tagasiandmiseks kohustatud see, kes sai midagi ilma igasuguse tõelise aluseta või seesugusel alusel, mis ei teostunud või mis hiljemini ära langes³⁴.“

Märkimisväärt on ka see, et mõned seadusandlused,

³² Baron, Sistema rimskago graždanskago prava, III k. § 280.

³³ Windscheid, Ob objazatelstvah po rimskomu pravu, lk. 426—427.

³⁴ OR art. 62.

nende hulgas ka *ex-Vene* tsiviilõigus, ei tundnudki ebaseaduspärase rikastumise juhte. Et aga seesugused rikastumised elus ikkagi alatasa esinesid, siis kohtupraktis oli sunnitud korduvalt selle instituudi kohaldamisel peatuma.

Ex-Vene Senat rajas selle instituudi kohaldamise VSK X köite 1. jao art. 574 sätetele, mille järgi kedagi ei saa, temale kuuluvatest õigustest ilma jätta, ja seepärast igasugune kahju, varanduslik ja muu, paneb ühelt poolt peale kohustuse anda, teiselt poolt annab õiguse nõuda kahjude heastamist. Sama põhimõtte kohaselt tunnustaski Senat³⁵, et keegi pole õigustatud võõral arvel rikastuma ja tasuta väärtuste üleminekut ei eeldata, sest iga mingi varanduse omandaja peab võõrandajale vastu andma kohase ekvivalendi või tasu³⁶. Hiljemini aga Senat ei toetunud üksnes seaduse enda mõttele, vaid ka X köite 1. jao art. 574 sättele, kus öeldud: „üldistel õigluse alustel“³⁷ või „õiguse üldisel alusel“³⁸. Õigem siiski oleks olnud põhjendada saadud väärtuste tagasiandmist „seaduste üldise mõtte põhjal“, kuna ju seadused määravad väärtuste ülemineku vorme ühelt isikult teisele³⁹. Ühe sõnaga, sätted ebaseaduspärase rikastumise kohta, mida tunnevad rooma õigus ja Lääne-Euroopa seadusandlused, on rakendatavad ka *ex-Vene* õiguses. Ja isegi neil juhtudel, kui kerkib küsimus ebaseaduspärasest rikastumisest lepinguliste suhete olemasolul, tulevad need sätted Senati arvates kohaldamisele⁴⁰.

Samadel alustel tulevad need sätted rakendamisele ka küsimuse puhul rikastumise ulatusest, sest, nagu teada, ka rooma õigus asub seisukohal, et rikastumine ise määrab tema ulatuse. Peab ju rikastunu tagasi andma ainult selle, mis tal protsessi alguses veel alles on, selle lisandiga, et olemasolevale väärtusele arvatakse juurde kasu, mis olemas kostja käes, samuti kõik see, mille võrra varandus vähenes kostja *dolus*'e ja *culpa* põhjal. Oluline on käesoleval juhul veel ka see, et mõnede juristide arvates kohustatud isik vas-

³⁵ Senati otsus 1891. a. nr. 22; 1893. a. nr. 73; 1894. a. nr. 76; 1883 a. nr. 32 jt.

³⁶ Senati otsus 1907. a. nr. 81; 1893. a. nr. 73; 1877. a. nr. 183; 1878. a. nr. 233 jt.

³⁷ Senati otsus 1883. a. nr. 32.

³⁸ Senati otsus 1891. a. nr. 81.

³⁹ G. Šeršenevitš, *op. cit.*, § 53.

⁴⁰ Senati otsus 1878. a. nr. 85; 1909. a. nr. 85.

tutab ka asendatavate asjade (*res fungibiles*) puhul vähenemise eest *casus*'e puhul. Rooma õiguse allikate järgi⁴¹ on see vaade täiesti aluseta⁴². Nii ka Windscheid omas teoses, mis pühendatud obligatsioonidele rooma õiguses, püstitab seisukoha, et rikastumisena saadud väärtuse hilisem hävimine kõrvaldab väljaandmise kohustuse, kui see hävimine toimus rikastunud isiku süüta.

Sama vaate leiame ka käesoleva aja tsiviilseadustikkudes. Nii ütleb näiteks BGB⁴³: „Kohustus asja tagasiandmiseks või tema väärtuse asendamiseks lõpeb, kui võrra rikastunud isik enam pole rikastunud.“ Või jälle ZGB leiame⁴⁴: „Tagasiandmist ei saa nõuda, kui isik, kes sai talle mittevõlgnetava eseme, tõendab, et ta pole enam rikastunu nõudmise esitamise ajal, välja arvatud, kui tema pole asja pahatahtlikult võõrandanud või kui ta pidi võõrandamise ajal teadma, et tema vastu esitatakse tagasiandmise nõudmine.“

Code civil sisaldab endas sama sätte, olgugi mitte seesuguses kategoorilises vormis, nimelt et „see, kes sai heas usus asja ja müüs selle, — see peab tagasi andma vaid hinna, mille eest asi müüdüd⁴⁵“. Märksa selgemalt väljendub selles küsimuses BES⁴⁶, kus on olemas põhimõte, et rikastumiseks loetakse ainult seda, mis on veel olemas kostja varanduses tema vastu hagi esitamise ajal, ükskõik, on see siis veel tegelikult sama esemena olemas või see on saadud ekvivalentina võõrandatud või heas usus äratarvitatud esemete asemel. Ühe sõnaga, kostja poolt selle ajani pahatahtluseta kingitud, äratarvitatud või juhuslikult kaotatud väärtused tagasiandmise nõudmisele ei allu. Teatav kõikumine *ex-Vene* senati seisukohtades selles küsimuses on seletatav seega, et *ex-Vene* tsiviilseadused ei sisaldanud ju otseseid sätteid ebaseaduspärase rikastumise kohta, kuigi üldistest põhimõtetest tuletub ka sealgi seisukoht, et tagasi anda tuleb ainult see, mis veel olemas nõudmise esitamise ajal kostja valduses⁴⁷.

⁴¹ L. 25. D. de pr. v. 19, 5, l. 7, 19 § 2 D. de c. i. 12, 6.

⁴² Baron, *op. cit.*, § 280.

⁴³ BGB § 818.

⁴⁴ OR art. 64.

⁴⁵ Code civil, art. 1380.

⁴⁶ BES § 3734—3736.

⁴⁷ Senati otsus 1883. a. nr. 32.

Seepärast ka *ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu koostajad, asudes kehtinud õiguse alusele, põhjendasid selle sätte olemasolu samade alustega⁴⁸. Muuseas eelnõu redaktorid märgivad, et vahetegemine tagasiandmisel individuaalselt tähendatud ja asendatavate asjade vahel on alusega: asendatavuse tunnus raskendab ainult tõendamist, et tagasinõudmise ajal asi enam pole saaja varanduse hulgas. Kui aga on tõendatud, et saaja, näiteks raha vastuvõtja, veel enne selle raha segunemist vastuvõtja oma rahaga, on saanud raha kaotanud või ta on selle raha tarvitanud mingi individuaalselt tähendatud asja ostmiseks, see asi aga hävis või rikuti, siis on siin silmanähtavalt järjekindlusega lubada makstu tagasinõudmist⁴⁹.

Ex-Vene Senat on mõnedes oma otsustes asunud samale seisukohale, leides näiteks ühes otsuses⁵⁰, et „muutlaen, mis linnaomavalitsuse ametniku poolt tehtud, silmas pidamata nõutavaid vormisätteid, pole küll kehtiv muutlaenuna, kuid see võib endaga kaasa tuua vastutuse VSK X kõite 1. jao art. 574 järgi, kus linn vastutab raha andja ees linna tegeliku rikastumise piirides.“ Ühes teises otsuses⁵¹ Senat seletas, et BES § 3736 järgi loetakse rikastumiseks ainult see, mis hagi esitamise ajal kostja vastu veel on leida tema varanduses.

Ebaseaduspärase rikastumise iseloomustamiseks tuleb siin veel silmas pidada seda, et mittevõlgnetava maksmine ei tarvitse seista ainult materiaalses tegudes (varanduse üleandmisel, isiklike kohustuste sooritamises jne.), vaid ka puhtjuriidilist laadi tegudes, näiteks kohustusel, luua oma varanduse suhtes mõni asjaõigus jne. Kõikidel seesugustel juhtudel muidugi ei saa juttugi olla saadud väärtuste tagasiandmisest natuuras, vaid siin tekib isikul kohustus ennistada varemolnud pooltevaheline seisund, s. t. ta peab vabastama isiku, kes samme sooritas, tema poolt endale võetud kohustusest.

Siin tuleb silmas pidada ka veel seda, et sätted ebaseaduspärase rikastumise kohta tulevad rakendamisele ka siis, kui

⁴⁸ *Ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu prof. I. Tjutrjumovi väljaandes, II k., lk. 2596—2600.

⁴⁹ Samas, lk. 1232.

⁵⁰ Senati otsus 1889. a. nr. 23.

⁵¹ Senati otsus 1907. a. nr. 88.

isik on seadusliku aluseta saanud varanduse või varandusliku kasu mitte kahjukannatanu enda eksimuse tõttu, vaid kolmanda isiku tegevuse läbi või isegi loodusjõudude mõjul. Nüüdisaja seadusandlused enamikus ei sisalda seesuguste juhtumite kohta sätteid, olgugi et seda tuleb tegelikus elus küllaltki tihti ette, kus keegi rikastub teise arvel, aga kolmanda isiku tegevuse kaudu. Ka *ex-Vene* Senati kassatsioonipraksises on terve rida seesuguseid toimetusi⁵². Näiteks Senati arvates isik, kes oma varandusest on tasunud teise isiku kulusid, võib nõuda isikult, kes kasu saanud, selle tagasiandmist. Nõutav on aga, et kulutused olid tehtud ja selle tõttu tekkis varanduse suurenemine teise isiku varanduses ja et isik, kes kulutuse tegi, polnud selleks kohustatud ei lepingu ega seaduse põhjal. Teises otsuses⁵³ Senat ütleb, et kõrvaline isik, kes kinniku omaniku vajaduste jaoks andnud raha kinniku valitseja kaudu, ilma et omanik seda oleks tahtnud, võib nõuda omanikult selle raha tagasiandmist. Samuti võib pank, kus maksujõuetu võlgniku mets oli panditatud, peale seda kui ta on metsa kindlustanud õnnetuse vastu konkursivalitsuse arvel, kes ju ise peaks seda tegema kui eeskujulik pere-mees, — nõuda makstud kindlustuspreemia lisamist konkursimassi väljaminekute hulka⁵⁴.

Edasi, käitise valdaja, olles maksnud töölisele kehavigastuse eest kahjutasu, kui vigastus saadud ettevõtja poolt sooritatud tööde juures, on õigustatud nõudma ettevõtjalt kahjutasu tagasimaksmist, välja arvatud siis, kui ettevõtjaga oli sõlmitud selle kohta erikokkulepe⁵⁵. Siis võlgnik, kes kreditorile tasus oma soovi vastu eksimuse tõttu või seaduse mittetundmise põhjusel suurema summa, kui ta võlgnes, võib kreditorilt nõuda ülearu makstu tagasiandmist⁵⁶. Lõpuks kontrahent, kes sooritas millegi, mille pidi sooritama teine kontrahent, mida viimane aga ei teinud, — on õigustatud nõudma makstud summa tagasiandmist⁵⁷.

⁵² Senati otsus 1878. a. nr. 291; 1883. a. nr. 32; 1887. a. nr. 13; 1889. a. nr. 23 jt.

⁵³ Senati otsus 1887. a. nr. 13.

⁵⁴ Senati otsus 1909. a. nr. 62.

⁵⁵ Senati otsus 1910. a. nr. 18.

⁵⁶ Senati otsus 1879. a. nr. 103.

⁵⁷ Senati otsus 1891. a. nr. 81.

Nagu eespool öeldud, tulevad need sätted kohaldamisele ka siis, kui rikastumine toimus peremehe soovita, olemata kellegi tegevusest, näiteks vallasasjade veevooluga juurdeuhtumise puhul jne. Olgugi et seesugune rikastumine, mis toimunud isiku ühekülgse tegevuse või loodusjõudude mõjul, leiab aset rikastunu enda tahteta, tuleb siiski silmas pidada, et seadusliku aluseta saadud väärtuste enda kätte jätmine toimub ometigi rikastunu tahtel sellest ajast arva-tes, kui ta sai teada varanduse juurdekasvust⁵⁸.

Tuleb kahetseda, et meil kehtiv tsiviilseadus (BES) ei sisalda veel ka erisätteid selle küsimuse kohta, kuna ju mõned uuemad seadustikud neid sisaldavad. Nii näiteks lei-
dub BGB-s⁵⁹ säte selle kohta, et „kui saaja annab saadud väärtuse tasuta kolmandale isikule, siis saaja kohustuse kus-
tumise korral kolmas isik on kohustatud välja andma rikas-
tumisenä saadud väärtuse samadel alustel, nagu ta oleks
saanud selle kreditorilt ilma juriidilise aluseta“.

Siin võib siiski tekkida veel kahtlus selle kohta, kas rikastunud isik peab tingimata omama tsiviilõiguslikku teo-
võimet või mitte. Õieti aga on juriidiline literatuur⁶⁰ asunud
seisukohale, et ebaseaduspärase rikastumise subjektiks võib
olla ka teovõimetu isik, sest käesoleval hagil on sarnasus
kahjude heastamise hagidega, kus kahju põhjustatud õiguse-
rikkumisega.

Samuti võib siin kerkida küsimus: kas ebaseaduspärase
rikastumise sätted tulevad rakendamisele ka täitmise enda
kehtimatuse korral?

Roomaõiguslikud *conditiones* olid võimalikud ainult
seesugustel juhtumitel, kui täitmine ise vastas kõikidele keh-
tivuse nõuetele, s. t. kui üleantava varanduse omandamiseks
formaalne tingimus oli tegelikult olemas, puudus aga ainult
materiaalne alus kohustuse kehtimatuse või olematuse tõttu,
ja nimelt selle kohustuse puhul, mille kohta käis täitmine.
Aga seesugune kitsendav roomaõiguslik vaade, et *condictio*
on võimalik ainult isiku kasuks, kes täitmise ajal on kaotanud
asjaõiguse aluseta üleantud asjale, — pole uuemate seadus-

⁵⁸ Ex-Vene tsiviilseadustiku eelnõu prof. I. Tjutrjumovi välja-
andes II k., lk. 1235.

⁵⁹ BGB § 822.

⁶⁰ Annenkov, Sistema russkago graždanskago prava, IV k., lk. 547.

andluste poolt omaks võetud, kui liiga formaalne. Seepärast ka näiteks *ex-Vene* tsiviilseadustiku eelnõu on aluseks võtnud sätte, et aluseta täidetud samme tagasinõudmine võib aset leida olenemata sellest, kas täitmine ise oli kehtiv või mitte.

Arutlusi.

Mida tuleb lugeda kinkimiseks pärandi- ja kingimaksu seaduse järgi?

Hugo Vihalem.

Pärandi- ja kingimaksu seadus (RT 1935—103, art. 861), alljärgnevalt lühendatult PKS, fikseerib ainult lühidalt, et „kingimaksuga maksustatakse varad, mis lähevad tasuta üle kinkimise teel elavate vahel“ (§ 2). Missugused varade üleminekud aga kinkimise teel toimuvad, teiste sõnadega, kunas on meil tegemist kinkimisega, sellele kõnesolev seadus vastust ei anna. Siin peame pöörduma tsiviilõiguse juurde¹.

Windscheid² annab meile kinkimise mõiste kohta järgmised definitsioonid: „Schenkung im weiteren Sinn ist jede nicht testamentarische Vermögenszuwendung, durch welche: a) das Vermögen des Empfängers vermehrt wird; b) deren Bestimmungsgrund für den Zuwendenden die Absicht ist, das Vermögen des Empfängers zu vermehren; und die c) von dem Empfänger als eine in dieser Absicht gemachte angenommen wird.“

Im engeren Sinne ist Schenkung nur diejenige Vermögenszuwendung der bezeichneten Art, durch welche zugleich das Vermögen des Zuwendenden in entsprechender Weise vermindert wird.“

Niisiis kuuluvad kinkimise mõistesse laiemas mõttes:

¹ Vt. Riigikohtu tsiv. osak. otsus 23. nov. 1931. a. notar A. Sarepera jt. asjas, toim. nr. 1856/31. Riigikohtu 1931. aasta otsused, lk. 123, viimane lõige.

² B. Windscheid, Lehrbuch des Pandektenrechts, II, § 365.

1) kingisaaja vara suurenemine, Vermögensvorteil für den Beschenkten, uvelitšeniže imuštšestva odarennago³;

2) kinkija tahe kingisaajat rikastada, nn. *animus donandi*⁴;

3) kingi kui niisuguse vastuvõtmine kingisaaja poolt⁵.

Kinkimine selles laiemas mõttes on näiteks:

a) tasuta võõraste asjade ajamine (BES § 4363 jj.) (vt. BES § 4468 *in fine*),

b) prekaarium (BES § 3765 jj.), vastupidisel arvamisel Windscheid⁶,

c) pruuklaen, *commodatum* (BES § 3737 jj.)⁷,

d) hoid, *depositum* (§ 3777 jj.)⁸.

Kinkimise mõiste kitsamas, otseses mõttes toob aga meile juurde veel ühe tunnuse, ja see on

4) kinkija vara vähenemine⁹.

Dernburg¹⁰ loebki kingiks ainult niisugust lepingut, kus esineb ühtlasi see neljas tunnus, mida peab õigeks, meie eraseadust arvestades, ka Erdmann¹¹. Ainult selle tunnuse esinedes on kinkimine kitsendatud (BES § 961, 962, 966, 972)¹². Näib, et ka kingimaksu juures on arvestada üksnes kinki selles kitsamas mõttes, kuna seadus kõneleb üksnes varade üleminekust (PKS § 2 jt.): viimasest saab aga juttu olla ainult siis, kui kinkija sellest varast ilma jääb, mida kingisaaja omandab.

³ Erdmann, System, IV, lk. 452. Bukovski, Svod graždanskih zakononii, II, seletus „b“ § 4464 juurde, p. 2, lk. 1964.

⁴ Erdmann, System, IV, lk. 453. Bukovski, Svod graždanskih zakononii, II, seletus „b“ § 4464 juurde, p. 3, lk. 1964—1965. H. Dernburg, Pandekten, II, § 106, II.

⁵ Erdmann, System, IV, lk. 452. Bukovski, Svod graždanskih zakononii, II, seletus „b“ § 4464 juurde, p. 4, lk. 1965. Dernburg, Pandekten, II, § 106, III.

⁶ Erdmann, System IV, lk. 454. Vastupidisel arvamisel Windscheid: Vt. Windscheid, *op. cit.*, § 365 nota 2.

⁷ Seufferts Archiv, XXIII, nr. 130.

⁸ Dernburg, Pandekten, II, § 106.

⁹ Bukovski, Svod graždanskih zakononii, II, seletus „b“ § 4464 juurde, p. 1, lk. 1964.

¹⁰ Dernburg, Pandekten, II, § 106, I.

¹¹ Erdmann, System, IV, lk. 453.

¹² Windscheid, *op. cit.*, § 365 nota 5 a.

Olgu vahemärkusena tähendatud, et BES § 4464 mahutab oma definitsiooni veel ühe tunnuse: „ohne Gegenleistung“, „bezvozmezdno“ (Erdmann¹³ ütleb koguni: „ohne jede Gegenleistung“). Kui me aga kinkimise mõistet nii kitsendame, siis kinkimine, mis ühendatud teatava otstarbega (*donatio sub modo*) (BES § 4495, 4496, 4500 jt.), ei oleks enam kinkimine. See oleks aga vastuolus seaduse enesega, sest ka *donatio sub modo* on kinkimine ja ka selle liigi juures kohaldatakse samu norme, mis kinkimise kohta üldiselt ette on nähtud (BES § 4498).

Jäädes ka kinkimise mõiste juurde kitsamas mõttes, peame nentima, et see mõiste läbib kogu tsiviilõiguse süsteemi ja esineb kõigis tsiviilõiguse osades ja igasugustes vormides. Seetõttu on aja jooksul avaldatud erinevaid arvamusi ka selle kohta, missuguses osas seda instituuti õieti käsitada tuleks.

Roomas tehti kinkimisest juttu ühenduses omandiõiguse tekkimisega; Puchta, Savigny, Sintenis, Wangerow jt. käsitlevad seda instituuti üldosas; uuemad süstemaatikud mahutavad kinkimise obligatsiooniõigusse.

Raskus peitub asjas eneses. Niihästi rooma kui ka kaas-aegne õigusteadus klassifitseerib ja süstematiseerib üksikuid õigusi nende juriidilise vormi järgi, olenevalt sellest, kas meil on igal üksikul juhtumil tegemist omandiõigusega, servituudiga või nõudeõigustega jne. Kinkimine ei individualiseeru aga mitte oma juriidilise vormi poolest, mis võib olla väga mitmesugune, vaid oma erilise majandusliku otstarbe läbi. Talle on niisiis karakterne omadus, mis süsteemi klassifikatsiooniprintsiibile (vorm) võõras on. Siin ristlevad erinevad liigitusprintsiibid (vorm ja otstarve). Kuna meie süsteemile aluseks saame panna ikkagi ainult ühe printsiibi, siis on teatavad kõrvalekaldumised süsteemis paratamatud¹⁴.

Windscheid¹⁵, polemiseerides Puchta'ga, Savigny'ga ning teistega, kes soovivad käsitleda kinkelepingut üldosas, näitab tabavalt, et ka ostu-müügi leping ning kaasaraleping teostuvad väga mitmesuguste aktide läbi: nende lepingute alusel võib mitte üksnes üle anda omandiõigust asjadele, vaid ka edasi anda nõudeõigusi, luua maasunniseid,

¹³ Erdmann, System, IV, lk. 452.

¹⁴ Dernburg, System, II, § 106 nota 2.

¹⁵ Windscheid, op. cit., § 365 nota 18.

vabastada võlgadest jne. Ja ometi kuulub kaasavaraleping kindlasti perekonnaõigusse, ostu-müügi leping obligatsiooniõigusse.

Olgu nüüd süstemaatiliste kaalutlustega kuidas on, õigeks jääb tõsiasi, et kinkeleping avaldub väga mitmesugustes vormides, mis on laiali paisatud mitte üksnes obligatsiooniõiguses, vaid ka asjaõiguses, perekonnaõiguses ja pärandiõiguses.

Loomulikult on siis püütud erinevaid kinkevorme ka klassifitseerida. On välja kujunenud kolmikjaotus:

- 1) *dando* (andes),
- 2) *obligando* ehk *promittendo* (kohustudes või lubades),
- 3) *liberando* (vabastades)¹⁶.

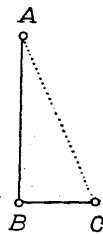
Katsume alljärgnevalt jälgida, missugustes vormides kinkimine esineb, kusjuures meie eeltähendatud kolmikjaotust kasutame ainult osaliselt.

I. Asjaõigused.

1) Omandiõiguse üleandmine:

A. Kinkija vara kohta.

- a) kinkelepingu vormis — BES § 4464 jj.;
- b) ostulepingu vormis, nn. *venditio gratuita* või osaline kinkimine (BES § 3848 *in fine*, § 3897 p. 4)¹⁷; siin tuleb eriti silmas pida, kas on müüjal tahet ostjat rikastada ja kas viimane võtab seda rikastumist kingina vastu;
- c) pärandi jagamise korras — üks pärijaist annab pärandi jagamise korras oma osa teisele tasuta üle (mis puhul BES § 2738 ei tule kohaldamisele).

B. Kolmanda isiku vara kohta (BES § 3847)¹⁸.

Siin tekib huvitav kolmnurk. A on müüja, B — ostja, C — rahamaksja B nimel.

A ja B vahel on puhtakujuline ostu-müügi vahetkord, — joon AB on seega ostu-müügi „telg“.

¹⁶ Bukovski, Svod graždanskikh zakonov, II, seletus „a“ § 4468 juurde, lk. 1967. Dernburg, Pandekten, II, § 106 *nota* 6.

¹⁷ Erdmann, System, IV, lk. 297, 452—453. Windscheid, *op. cit.*, § 365 *nota* 3.

¹⁸ Erdmann, System, IV, lk. 297, ja *nota* 4. Zwingmann I, nr. 26, lk. 51.

B ja *C* vahel on kinkevahekord (*C* „ostab“ *B*-le teatava vara sellega, et maksab tema eest ostuhinna: kinkeobjektiks on õieti ostuhinnana makstav rahasumma). *BC* on kinkimise „telg“. *A* ja *C* vahel lepinguvahekorda ei ole. Kui *C* maksaks ostuhinna mitte *B*, vaid oma nimel, siis ostu *A* ja *B* vahel ei toimu¹⁹. Punktiirjoon *AC* mingit „telge“ ei kujuta.

2) Piiratud asjaõiguse loomine:

A. Kinkija vara kohta.

Siia kuulub orjese (näiteks vilikasutus ehk *usus-fructus*, BES § 1199 jj.) või maasunnise loomine kinkija kinnisvarale kingisaaja või temale kuuluva kinnisvara kasuks.

B. Kolmanda isiku vara kohta.

Näit. orjese või maasunnise loomine kingisaaja kasuks kolmanda isiku kinnisvarale, kusjuures vastava tasu õiendab kinkija. Ka siin esineb eespool I l. B all kirjeldatud kolmnurk.

3) Piiratud asjaõiguse edasiandmine.

Siia kuulub näit. kinkijale kolmanda isiku kinnisvara kohta kuuluva maasunnise (näiteks obroki saamise õiguse) edasiandmine kingisaajale (BES § 1302).

4) Piiratud asjaõiguse kustutamine.

Siia kuuluvad juhtumid, kus kingisaaja kinnisvarale on kinnistatud piiratud asjaõigus kas kinkija enese või kolmanda isiku kasuks.

A. Õigustatud isikuks on kinkija.

Kinkija loobub tasuta temale kuuluvast servituudist (BES § 1266) või maasunnisest (BES § 1313).

B. Õigustatuks on kolmas isik.

Kinkija vabastab kingisaaja tema kinnisvarale kolmanda isiku kasuks loodud piiratud asjaõigusest. Siin esineb jällegi kolmnurk, nagu näidatud I l. B all.

II. Nõudeõigused.

1) Nõudeõiguse loomine kingisaaja kasuks (kreeditoriks saab kingisaaja):

¹⁹ Erdmann, System, IV, lk. 297, nota 4.

A. Deebitoriks on kinkija.

Kinkija võtab enda peale kohustuse kingisaaja vastu.

Näide: Eluaegse rendi leping (BES § 3995 märkus jj.), kus kinkija lubab maksta kingisaajale eluaegset renti.

B. Deebitoriks on kolmas isik.

Kolmas isik võtab enda peale kohustuse kingisaaja vastu, kusjuures vastutasu maksab kinkija. Samasugune kolmnurk kui I l. B juures.

Näited: 1) Eluaegse rendi leping, kus kinkija ostab kolmandalt isikult eluaegse rendi kingisaaja jaoks (BES § 3998).

2) Elukindlustusleping, mille järgi kinkija maksab preemia ja kingisaaja saab endale kindlustussumma juba kinkija eluajal (?).

2) Nõudeõiguse edasiandmine kingisaajale (deebitoriks on kolmas, resp. neljas isik):

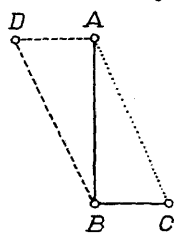
A. Kreditoriks on kinkija.

Kinkija loovutab temale kolmanda isiku vastu kuuluva nõudeõiguse kingisaajale (BES § 3461 jj.).

B. Kreditoriks on kolmas isik.

Kolmas isik loovutab temale neljanda vastu kuuluva nõudeõiguse kingisaajale, kusjuures vastutasu kolmandale isikule maksab kinkija.

Jällegi esineb I l. A all ettenähtud kolmnurk, siin juba õieti kaks kolmnurka:

A-l on nõudeõigus D vastu. Ta müüb selle B -le, kusjuures B eest ja tema nimel maksab C vastutasu A -le. AB on ostu-müügi (nõudeõiguse edasiandmise) „telg“, BC kinkimise telg, AC „telge“ ei kujunda, AD on nõudeõiguse „telg“ enne selle edasiandmist, BD sama nõudeõiguse „telg“ pärast edasiandmist.

3) Nõudeõiguse kustutamine kingisaaja kasuks (deebitoriks on kingisaaja):

A. Kreditoriks on kinkija.

Kinkija vabastab kingisaaja temal kinkija vastu lasuvatest kohustustest (BES § 3570 jj.).

B. Kreditoriks on kolmas isik.

Kinkija vabastab kingisaaja temal kolmanda isiku vastu lasuvast kohustusest:

- a) kinkija õiendab selle kohustuse tasumise teel (BES § 3483 jj.)²⁰;
- b) kinkija võtab selle kohustuse enda peale (BES § 3577 jj., eriti § 3588 ja 3589).

Üksikküsimuste alalt olgu veel tähendatud, et käendus ja pant ei saa olla kingiks, sest et nad õigustatud isikut ei rikasta. Küll aga nähakse kinkimist aegumise kulguse teadlikus mittekatkestamises²¹ ja kohtuasja tahtlikult halvasti ajamises²², kui sealjuures esinevad eespooltoodud kinkimise tunnused.

Eelnenud klassifikatsioon ei pretendeeri täiuslikkusele, kuid juba eelnevast selgub, et peaaegu iga lepingu juures, veel rohkem — iga ühepoolsegi akti juures tuleb notaril jõuda selgusele, kas on tegemist kinkimisega või mitte. Seda juba sellepärast, et jaataval korral täita Pärandi- ja kingimaksu sead. § 31 järgi notaril lasuvat kohustust.

Eespool tähendasime juba mööda minnes, et kinkimise mõiste esineb Pärandi- ja kingimaksu seaduses kitsamas mõttes: kinkimiseks tuleb siin lugeda üksnes säärast lepingut, kus esinevad kõik neli kinkimise tunnust, nende hulgas ka kinkija vara vähenemine. Teiselt poolt on aga selge, et meie ei saa lugeda maksustatavateks üksnes omandiõiguse üleminekuid (vt. eespool I 1. A a). PKS järgi loetakse maksustamise aluseks igasugune aktiivvara (§ 7, § 2 lg. 2). Seadus kõneleb selgel sõnal (§ 10 teine lõige, § 11, § 25, § 35 esimene lõige) eriti kinkija vara kasutamisoõigusest (vt. eespool I 2 A). Samuti mainitakse (§ 29 teine lõige) kinkija võlanõudmisi (vt. eespool II 2 A). Meie peame arvestama ka seda, et soodustus (§ 12, 22–24 seoses § 2 teise lõikega) võib esineda väga mitmesugusel kujul. PKS § 12 on otseselt ette nähtud summade väljamaksmine, asjade andmine ja õiguste andmine. Et orienteeruda siin esinevates võimalustes, peame pisut selgitama soodustuse mõistet.

On ju teada, et PKS tahab eeskätt reguleerida p ä r a n d i -

²⁰ Windscheid, *op. cit.*, § 365, nota 5.

²¹ Erdmann, *System*, IV, lk. 452. Windscheid, *op. cit.*, § 365 nota 5, § 367 nota 8.

²² Windscheid, *op. cit.*, § 365 nota 5 ja 15, § 367 nota 8.

maksuga seotud küsimusi ja mõtleb seega esmajoones pärandile ja sellega seoses olevatele vahekordadele, ja laiendab siis kõik pärandi ja pärandimaksu kohta käivad sätted kingile ja kingimaksule (§ 2 lg. 2), õige väheste eranditega (§ 5 teine osa, § 6 lõpuosa, § 9 jt.). Eriti laiendatakse ka legaadi ja legataari kohta ettenähtud normid soodustusele ja soodustatule (§ 2 lg. 2). Legaadi objektiks võib aga olla kõik, mis pole eraldatud õiguslikust käibest (mis pole nn. *res extra commercium*), olgu see siis kehas-asi või kehatu, üksikasi või asjade kogum (BES § 2155, 1702). Legaadiks võivad olla ka asjad, mis pärandi hulka ei kuulu (BES § 2157), kui ka isiklikud teod (BES § 2185), asendatavad asjad (BES § 2265 jj.), tähtajalised maksed (BES § 2268 jj.), eriti alimendid (BES § 2272 jj.), piiratud asjaõigused (BES § 2280 jj.) ja nõudeõigused (BES § 2284 jj.), kusjuures testaator võib legaadina edasi anda legataarile mitte üksnes temale, pärandajale, kuuluva nõudeõiguse kolmanda isiku vastu (BES § 2286 jj.), vaid ta võib legaadi teel vabastada ka legataari viimasel lasuvast võlast niihästi pärandaja enese, tema üldpärija kui ka iga kolmanda isiku vastu (BES § 2297 ja 2298). Isegi rohkem: legaadi esemeks võib olla testaatoril enesel lasuv võlg (BES § 2304 jj.). Kõigil neil juhtumitel saab legataar oma legaadi testaatorilt, kuigi legaadi väljaandmine toimuks üldpärija kaudu. Pärandimaksu määramisel tuleb arvesse sugulusside testaatori ja legataari, mitte aga üldpärija ja legataari vahel.

Ka tsiviilõigusele pole võõras soodustuse mõiste (BES § 4496, 4497, 4501, 4502). See pole küll normitud nii üksikasjaliselt kui legaat. BES ütleb ainult lühidalt, et soodustuseks on „kakoje libo vozmezdnoje objazatelstvo“, „eine Gegenleistung“ (BES § 4496). Soodustatuks võib olla niihästi kinkija ise (BES § 4500) kui ka kolmas isik (BES § 4497, 4501). Praksisest teame, et soodustused esinevad väga mitmesugusel kujul, ja näib, et siin võivad esineda samad vormid, mis legaadi juures (vt. eespool). Ka soodustus on kink, kusjuures „kinkijaks“ on kinkija kinkelepingu järgi, „kingisaajaks“ aga soodustatu, olgugi et soodustus antakse temale välja isiku kaudu, kes kinkelepingus esineb kingisaajana. Niisiis ka kingimaksu määramisel on oluline sugulusside mitte kingisaaja ja soodustatu, vaid kinkija ja soodustatu vahel.

Eelnevast soodustuse mõiste analüüsist nii PKS kui ka BES järgi peaks selguma, et soodustus võib esineda järgmistes vormides:

I. Asjaõigused.

1. Omandiõiguse üleandmine:

A. Kingitava vara kohta.

Kingisaaja peab kingitud vara kas osaliselt või terves ulatuses hiljemini üle andma soodustatule (BES § 4495).

B. Kingisaaja vara kohta.

Kingisaaja peab osa oma varast üle andma soodustatule. Siin võivad esineda samad alljaotused kui eespool I l. A juures. Nimelt võib kinkimine toimuda:

a) kinkelepingu vormis,

b) ostu-müügi lepingu vormis,

c) pärandi jagamise korras.

C. Kolmanda isiku vara kohta.

Vt. eespool I l. B.

Lühidalt: eespool kingi kohta toodud liigitus on kohaldatav ka soodustuse kohta, kui meie oma tabeli järgmistes osades igal pool, kus esineb „kinkija“, mõtleme kingisaajat, kellele vastav kohustus on peale pandud, ja „kingisaaja“ all soodustatut.

Aga kui see nii on, et soodustus võib esineda kõigis neis vormides, mida me eespool kinkimise vormidena võimalikuks pidasime, eks see ole liigseks tõenduseks selle kohta, et ka vahenditu kinkimine tööpoolest nendes vormides esineda võib, sest mida saab kinkida kaudselt soodustuse näol, peaks ometi olema võimalik kinkida ka otseselt — kingina.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas Maakorralduse Peakomisjon võib oma korraldaval koosolekul arutusele võtta ja ilma kruntide kasutajate osavõtuta lahendada planeeritud kruntide piiride ümberkorraldamisi?

Vastus: eitav.

Kehtivad seadused, mis käsitlevad kruntide-vahelise piiri kindlaksmääramise küsimusi ja piiritülide lahendamist ametiasutiste poolt (vt. Maamõõte sead., RT 1934 — 27, art. 219, § 26—30; Maamõõte sead. elluviimise määrusi ja juhatuskirju RT 1936 — 43, art. 338, § 118—133, ja Maakorr. sead. § 49) ei näe ette, et Maakorralduse Peakomisjon võiks oma korraldaval koosolekul arutusele võtta ja ilma kruntide kasutajate osavõtuta lahendada planeeritud kruntide piiride ümberkorraldamisi.

(RkhA toim. nr. 176 I — 1937.)

Kas linnavolikogu otsuse peale, mis linnavolikogu arvamusena teatatud maakorralduse komisjonile Linnades ja alevites ning alevikkude ehituspiirkondades asuvate rendimaade korraldamise seaduse (RT 1935 — 106) § 8 põhjal, võivad kolmandad isikud esineda kaebustega?

Vastus: eitav.

Linnades ja alevites ning alevikkude ehituspiirkondades asuvate rendimaade korraldamise seaduse (RT 1935 — 106) § 8 näeb ette, et selle seaduse alusel korraldamisele kuuluvate maa-alade väärtuse määramisel maakorraldus-komisjon küsib vastava linna-, alevi- või vallavolikogu arvamust. Sellise arvamuse vastu, olgugi et see on ehk avaldatud linnavolikogu otsuse näol, kolmandad isikud ei saa esineda kaebusega, sest see arvamus ei riiva kolmandate isikute õiguslikke või varanduslikke huve. Linnavolikogu arvamus ei ole siduv ega kohustav maakorralduskomisjonile maa-ala väärtuse kindlaksmääramisel, nagu see selgub eelmainitud seaduse § 8, sest peale linnavolikogu arvamuse on maakorralduskomisjonil õigus küsida ka asjatundjate arvamust. Maa-ala väärtuse küsimuse otsustab maakorralduskomisjon. Alles maakorralduskomisjoni otsus võib riivata asjaosaliste õiguslikke või varanduslikke huve ja alles selle otsuse vastu on asjaosalised õigustatud kaebusega esinema.

(RkhA toim. nr. 312 I — 1937.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Kas erakaebuste andmiseks ringkonnakohtu määruste peale kaubandusliku maksujõuetuse asjus on rakendatav TKS § 785 ettenähtud kahenädalane tähtaeg?

Vastus: jaatav.

Arvamus, nagu tuleksid TKS § 1805 lisas ettenähtud kaubanduslike asjade menetluse eeskirjad rakendamisele ka kaubanduslikes maksujõuetuse asjus, on põhjendamata. TKS § 1899 lisa p. 1 juhatusel tuleb Eestis maksujõuetuse asjus kohaldada TKS § 1400 märk. I

lisa III eeskirju ühes § 1899 lisas leiduvate muudatuste ja täiendustega. § 1899 lisas ei leidu mingisugust täiendust või muudatust, mis korraldaks edasikaebuse esitamist konkursivalitsuse otsuste peale teisiti, kui see on ette nähtud TKS § 1400 märkus I lisa III § 17, mis käsib sel juhul rakendada TKS § 784—791 ettenähtud korda; eriti ei leidu TKS § 1899 lisas mingisugust viidet selles suhtes TKS § 1805 lisa eeskirjadele. TKS § 1805 ja selle lisa sõnastusest ei saa ka teha järeldust, et neis ettenähtud võistlusprotsessi reeglid tuleksid rakendusele konkursiasjade jaoks TKS § 1400 märk. I lisa III ja 1899 lisas ettenähtud eeskirjade asemel. Sel põhjusel puudus Kohtukojal seaduslik alus konkursivalitsuse erakaebuse esitamise suhtes rakendada TKS § 1805 lisa § 21 ettenähtud 7-päevast tähtaega, vaid edasikaebuse tähtajaks tuli siin arvestada TKS § 785 eeskirjade kohaselt kaks nädalat, arvates päevast, millal ringkonna-kohtu otsus kuulutati.

(RkhT toim. nr. 372 — K, 1937.)

Kui kostjale on TKS § 341 põhjal antud tähtaeg vastuhagi kirja-panekuks ja ta sel tähtajal esitab vastuhagi, kuid ilma lisadeta vastaspoole jaoks ning kohtulõivudeta, kas kuuluvad siis rakendusele TKS § 269 ja 270 eeskirjad?

Vastus: eitav.

Nagu selgub seadusandlikest motiividest TKS § 340 ja 341 juurde (kohtuministri seletuskiri 1914. a. 10. juuni seadusele, lk. 3), kitsendas seadusandja tahtlikult vastunõude esitamist selles mõttes, et siin kostjale ei anta võimalust kohtulõive ja tempelmaksu tasuda hiljemini, s. o. pärast seda tähtaega, mis on määratud vastunõude esitamiseks, nagu see näit. vastupidiselt võimalik on nõudepalvete esitamisel TKS § 269 ja 270 põhjal. Sellise kitsenduse eesmärk on vältida asja venitamist ebaausate kostjate poolt, mis võimalik oli siis, kui TKS § 340 ja 341 kehtisid endises redaktsioonis. Kuna TKS § 340 ja 341 ettenähtud tähtajad on preklusiivse iseloomuga, mille järgi kohus ise ameti poolest peab valvama, sest need on seatud korraliku kohtumõistmise kindlustamiseks, siis, sõltumata sellest, et kohus oli vastunõude ekslikult pärast TKS § 341 ettenähtud tähtaja möödumist vastu võtnud, võis kohus otsuse tegemisel vastunõude siiski läbi vaatamata jätta, sest et selle läbivaatamiseks puudus seaduslik eeldus (TKS § 340, 341).

(RkhT toim. nr. 156 — R, 1937.)

T. G.

Vastutav toimetaja: F. Karlson.

Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

O./ü. K. Mattieseni trükikoda, Tartu, 1938.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Käsikirjad olgu selgesti loetavad; eriti soovitatav on masinakiri. — Korrektuurides on lubatud ainult trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Toimetuse jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelisele korrektuurile. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, mis soov tuleb märkida käsikirjale. Aratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetuse, Tartu, Lai tän. 34.

1938. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

üheteistkümnendal aastal.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, H. Kadari, J. Kleesment, A.-T. Kliimann, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1936. ja 1937. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu ülikooli õigus-teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber 85 s.

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920.—1937. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 103.50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925.—1928. a. à kr. 4.50; 1929.—1935. a. à kr. 7, 1936.—1937. a. — à kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Toimetuse sekretäri kodune telef. nr. 14-91.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Ilmus 9. aprillil 1938.

Hind 85 senti

MEISTRI
TÄHVIKRAAMATUKOGU
AR

V 60
2